ANUL XXXIV Martie—Aprilie 1944 NR. 3—4

REVISTA TEOLOGICA

ORGAN PENTRU ȘTIINȚA ȘI VIAȚA BISERICEASCĂ

DIRECTOR: Prof. Dr. GRIGORIE T. MARCU

AJUTORAREA REFUGIAȚILOR

In urma desfășurării crâncenului răsboiu prin care trecem, o seamă de frați ai noștri, din partea de miazănoapte a Țării noastre, au fost siliți să-și părăsească casele și să-și caute adăpost în alte părți ale Țării. Astfel se îndreaptă unii din ei și spre meleagurile noastre, cari sunt mai ferite de primejdiile răsboiului.

Vă îndemn cu toată căldura inimii mele de părinte sufletesc, să-i primiți cu bunăvoință pe cei refugiați, dacă vor bate la ușa voastră. Să-i găzduiți cu toată dragostea frățească, ușurându-le necazul și să-i ajutați creștinește, întărindu-le inimile și curajul, ca să poată birui încercarea ceasului celui greu de acum.

Atât de bună și milostivă a fost Moldova, cu toată Țara adăpostită la sânul ei în cursul răsboiului trecut pentru Intregirea Neamului, încât azi e o datorie sfântă a tuturora ocrotirea fiilor ei refugiați la noi.

Atâția moldoveni și-au frânt pâinea cu ardelenii refugiați acolo în vremea retragerii de atunci și cade-se azi ca și ardelenii să le răspundă moldovenilor cu aceeași dragoste și dărnicie de frate.

Primiți-i, încartiruiți-i, găzduiți-i, ajutați-i, mângăiați-i și încurajați-i, să nu scadă credința lor, să nu se împuțineze nădejdea lor și împreună cu ei înălțați rugăciuni către Dumnezeul părinților noștri ca să fie cu noi și să ne izbăvească Țara și Neamul din toate necazurile și strâmtorările.

† NICOLAE
arhiepiscop și mitropolit

COSMOSUL ȘI SUFLETUL, CHIPURI ALE BISERICII

de

Protopop-Stavrofor Dr. DUMITRU STĂNILOAE
Rectorul Academiei teologice „Andreiane"

Dăm în traducere o scriere a sf. Maxim Mărturisitorul, în care desfășoară pe deoparte viziunea grandioasă a unei biserici după chipul cosmosului sau a unui cosmos după chipul bisericii, iar pe de alta înțelesul mistic al sufletului ca biserică a lui Dumnezeu.

Sf. Maxim Mărturisitorul s'a născut la anul 580 în Constantinopol dintr'o familie nobilă și a avut parte de o educație aleasă. Pe la anul 610 împăratul Eraclie l-a chemat la curte, încredințându-i slujba de prim secretar. Dar încă după trei sau patru ani a părăsit postul și a intrat în mânăstirea Chrisopolis (Scutari) de pe țărmul opus al Constantinopolei. Mai târziu a călătorit mult. Pe la începutul anului 632 se găsea în Africa, împretinit cu monahul Sofronie, viitorul patriarh al Ierusalimului. Acesta începuse a lupta împotriva nouei erori a monotelitismului ce-și făcea apariția la orizont.

Patriarhul Sergie din Constantinopol dăduse sfatul împăratului Eraclie să caute să câștige pe monofiziții dela granița răsăriteană a imperiului împotriva pericolului persan, pe baza unui compromis care, lăsând pe al doilea plan problema celor două firi în Hristos, să aducă la un acord cele două partide prin admiterea unei singure lucrări în El.

Dintre episcopii ortodocși fu câștigat pentru această idee Cyrus din Phasis, care la 630 fu ridicat pe scaunul de patriarh al Alexandriei. La 633 se închee un pact în acest sens între ortodocși și monofiziți.

Dar Sofronie sesiză cel dintâi pericolul acestui compromis. El se prezentă patriarhului Cyrus și-l rugă în genunchi să renunțe la publicarea pactului. Nereușind, se

duse la patriarhul Sergie din Constantinopol, dela care obţinu ca cel puţin deocamdată să nu se vorbească nici de o lucrare nici de două în Iisus Hristos. Potrivit acestui acord, Sergie publică la 634 o epistolă sinodală. Indată după aceea Sofronie ajunse patriarh la Ierusalim. Sergie se adresă papei Onoriu, cerându-i să consimtă cu epistola lui sinodală şi cu trecerea sub tăcere a chestiunii de este o lucrare sau două în Iisus Hristos. Papa se declară de acord cu Sergie, admiţând că în Iisus Hristos este o singură voinţă. (Vezi: Dr. Heinrich Straubinger, Die Christologie des Maximus Confessor, Bonn, 1906, pg. 7).

Indată îşi publică însă şi Sofronie epistola sinodală (634), în care face distincţie clară între cele două lucrări în Hristos. Patru ani după aceea a domnit o relativă linişte. Frământările au început cu putere la 638 când împăratul Eraclie publică aşa numita „Ecthesis", prin care, poruncind deasemenea tăcere asupra chestiunii de este o lucrare sau două în Hristos, dispune ca toţi să mărturisească o singură voinţă în El.

In lupta pe care aderenţii dreptei credinţei o pornesc acum împotriva acestui decret împărătesc se angajează cu toată puterea şi Maxim. Ba, întrucât patriarhul Sofronie moare tocmai în anul în care apare „Ecthesis", Maxim devine conducătorul acestei lupte. Intre 642-645 el desvoaltă în Africa o activitate intensă pentru întărirea episcopilor de acolo împotriva ereziei. „El este sufletul mişcării care porneşte din Africa pentru păstrarea curată a credinţii". (Straubinger, o. c. p. 8). La 645 poartă acolo o mare dispută cu Pyrrhus, fostul patriarh monotelit al Constantinopolei, în prezenţa a numeroşi episcopi. In acelaş timp ia parte la mai multe sinoade în Africa. La finea anului 646 e în Roma unde rămâne până la 649, având un rol principal la sinodul din Lateran, convocat în acel an de papa Martin I, după urcarea sa pe scaunul papal, şi prin care se condamnă monotelitismul. La 648 împăratul Constantin II (641-668) dădu un nou decret oprind sub grea pedeapsă de-a se mai discuta dacă în Hristos este una ori două lucrări şi voinţe (Typos). Maxim şi papa Martin au fost primele victime ale acestei dispoziţii. La 653 Maxim

este arestat și adus la Constantinopol, unde, fiind condamnat, la 655 e exilat la Bizija în Tracia. O nouă audiere încă în acelaș an la Bizija, are ca urmare trimiterea lui în Perberis. La 662 fu adus din nou cu Atanasie apocrisiarul roman și cu un alt Atanasie, ucenic al său, la Constantinopol pentru o audiere. Intru cât nu voiau să tacă asupra chestiunii de este în Hristos una sau două lucrări și voințe, li se tăie în fața mulțimii limba din rădăcină și mâna dreaptă, ca să nu mai poată comunica adevărul nici cu graiul nici în scris, adeverindu-se din nou că fiecare părticică din dogmele noastre s'a impus prin sânge de martir, nu ca speculație filosofică gratuită. Fură trimiși apoi într'un al treilea exil în țara Lazilor, pe coasta răsăriteană a Mărei Negre, unde Maxim, simplu monah până la sfârșitul vieții, muri în acelaș an la 13 August, în urma chinurilor suferite, în vârstă de 82 ani.

(Pentru această scurtă notă bibliografică am folosit: V. Grumel, Maxime de Chrisopolis ou Maxime le Confesseur, în Dictionaire de Theologie catholique, tom X, Première partie, pg. 448 urm., Hans Urs von Balthazar, Kosmische Liturghie, Fr. i. Br. 1941; Straubinger, o. c.; V. Grumel, Notes d'histoire et de cronologie sur la vie de saint Maxime le Confesseur, Echos d'Orient, Nr. 145, 1927, pg. 24 urm).

„Viziunea lumii, pe care ne-a lăsat-o Maxim Mărturisitorul în scrierile sale, este mai mult decât într'o privință, culmea și bilanțul cugetării grecești, atât a celei teologice și mistice, cât și a celei filosofice" (H. U. von Balthazar, o. c. 1). Scrisul lui este o sinteză grandioasă și personală a marilor curente filosofice ale antichității și a principalelor sisteme patristice. Origen și Evagrie Ponticul în ceea ce au ireproșabil se întâlnesc cu Dionisie Areopagitul și cu Grigorie de Nazianz, elementele acceptabile din platonism cu cele din aristotelism, topite într'o largă viziune proprie. H. von Balthazar a evidențiat acest lucru în frumosul lui studiu „Kosmische Liturgie", în opoziție cu P. Viller, care, pe baza unor excerpte scoase numai din „cele 400 de capete pentru dragoste" ale Sf. Maxim, — prezentate de el însuși ca adunate din scriitori anteriori — a tras pri-

pita și neîntemeiata concluzie că Sf. Maxim Mărt. este un scriitor lipsit de originalitate și cu totul tributar lui Evagrie Ponticul (P. Viller: „Aux sources de la spiritualité de S. Maxime". Revue d'Ascétique et de Mystique 41, (1930), 156-184, 239-268, 331-336).

Semnatarul acestor rânduri are gata de tipar în traducere românească următoarele scrieri ale Sf. Maxim, de interes ascetic-mistic și în general antropologic: *Răspunsuri către Thalasie* (Quaestiones al Thalasium, Migne P. G. t. 90, col. 243—786), una din cele două opere mai mari ale Sf. Maxim; *Tâlcuirea pe scurt la Tatăl Nostru* (P. G. t. 90, col. 871—910); *Cuvântul ascetic* (P. G. t. 90, col 911—956); *Cele 400 capete despre dragoste* (P. G. t. 90, col. 654—1080); *Cele 200 capete despre teologie și întrupare* (P. G. t. 90, 1083—1176); *Epistola despre dragoste* (P. G. t. 91, col. 392—408).

Aci dăm o traducere a interesantei sale *Mistagogii*, sau explicări a bisericii și liturghiei.

Cronologia ei, ca de altfel a întregei opere a lui Maxim, nu a fost încă precis fixată. Numai spațiile temporale mai largi ale scrierilor lui a încercat să le fixeze conjectural Hans Urs von Balthasar (Die „Gnostischen Centurien" des Maximus Confessor, Fr. i. Br. 1941, p. 149 urm.). Balthasar aduce Mistagogia în strânsă legătură cu scrierea „Ambigua", care probabil a fost întocmită pe la anul 630, înainte în orice caz de angajarea sa în disputa monotelită, deoarece nu se constată în ea asemenea preocupări.

Nu intenționăm să înfățișăm aci o analiză și o interpretare a ideilor Sf. Maxim cu privire la biserică și la sf. liturghie. Aceasta nu se poate face decât în legătură cu tot sistemul teologic și mistic al marelui gânditor și mărturisitor, răspândit în întreaga sa operă. Poate că o asemenea înfățișare își va găsi locul mai potrivit ca introducere la viitoarea publicare a unora din scrierile sale principale.

E destul să atragem deocamdată atenția cetitorilor asupra caracterului bisericesc al cosmosului, în concepția Sf. Maxim, concepție care, pătrunzând în sufletul poporului

român, a primit o formă atât de plastică în „Miorița". Se vorbește în ortodoxie mult despre această viziune, dar nu știam precis unde se mai află bazele patristice ale ei, în afară de Dionisie Areopagitul, cu care Sf. Maxim este înrudit în cugetare, dar își are și o originalitate proprie. Justele și adâncile idei despre prezența totului în părți, despre caracterul nou pe care îl primește întregul organic, spre deosebire de simpla sumă a părților, au inspirat fundamental pe cardinalul Nicolae Cusanul, ale cărui idei le actualizează într'un sistem deosebit de interesant filosoful modern al comunității, rusul Simeon Frank în „La connaisance et l'être".

In Maxim Mărturisitorul avem în germene indicat duhul comunitar al Bisericii adevărate, păstrat de ortodoxie, duh chemat să dea timpurilor cari vin soluția superioară a problemelor sociale.

Tot în Mistagogie avem o psihologie și o mistică, pe cari vom încerca să le arătăm, cât de mult corespunde, ca genială anticipație, cu vederile mai noui și mai juste asupra omului, de pildă cu acel caracter de întreg pe care îl reprezintă orice stare sufletească (Ganzheitstruktur), sau cu sensul transcedent și, iarăși, comunitar al vieții spirituale.

Mistagogia Sfântului Maxim

Care explică ce simbolizează cele ce se săvârșesc în sfânta biserică în timpul liturghiei [1]

Cuvânt înainte

Mi-ai arătat limpede Prea cinstite, prin experiența însași, cum „se face înțeleptul și mai înțelept, folosind orice prilej, iar dreptul își sporește știința", după dumnezeescul proverb.[2] M'ai învățat astfel cu fapta, în chip prea înțelept, ceea ce ne dă să înțelegem Scriptura.

Căci, auzindu-mă odată povestind în treacăt cele ce mi le făcuse cunoscute un mare și înțelept în cele dumnezeești bă-

---

[1] Migne, P. G. t. 91, col. 657-718.

[2] Prob. 9, 9.

trân despre sf. biserică și despre sf. liturghie, săvârșită în ea, mi-ai cerut stăruitor îndată să-ți pun în scris povestirea acestora. Voiai să ai cuvântul scris ca un leac împotriva uitării și ca ajutor al amintirii, căci ziceai că vremea o subjugă pe aceasta și o jefuește pe nesimțite de bunurile ce se află în ea și șterge cu totul întipăririle și icoanele. De aceea amintirea are lipsă în orice caz de un mijloc de înoire, prin care puterea cuvântului pururea vie poate păstra neatinsă și nemicșorată amintirea bunurilor. E cu mult mai înțelept ca în loc de-a auzi simplu ceva, să cauți și să păstrezi statornic cele auzite. Aceasta o știe, de sigur, tot cel ce se ocupă cu îndeletnicirea nobilă a cugetării și nu e cu totul străin de pretinia cu ea.

La început am făcut totul ca să scap de această îndatorire (spun adevărul). Nu fiindcă nu aș fi voit să vă împlinesc, după putere, dorința. Ci fiindcă nu m'am împărtășit de harul care ridică pe cei vrednici la o astfel de destoinicie și fiindcă nu am nici puterea și obișnuința de-a înfățișa asemenea lucruri. Căci am o educație simplă și sunt cu totul neinițiat în cuvinte măestrite, cari au farmecul numai în sunetul lor. Și știu că mulți se bucură mai ales de ele, mărginindu-și plăcerea la auzul lor, chiar dacă nu e în ele adeseori nimic vrednic de cinste în privința adâncimii. Și, ca să spun mai drept și mai adevărat, mă temeam să nu profanez prin sărăcia cuvântului meu înalta descriere și înțelegere a celor dumnezeești, pe care mi-a descoperit-o acel fericit bărbat.

Dar la urmă, cedând forței iubirii, care e mai tare ca toate, am primit de bună voie porunca, preferând, de dragul ascultării, să fiu luat în râs pentru îndrăsneală și neînvățătură, de cât să fiu socotit de voi că nu vreau să Vă ajut la tot binele, prin amânarea mea. Am aruncat deci grija pentru felul de-a spune lucrurile asupra lui Dumnezeu, care singur face minuni. „Căci El dă omului cunoștință, iar celor bâlbăiți le desleagă limba" (Ps. 93, 10; Ințelep. 10, 11). Deasemenea celor ce se află la strâmtoare le deschide o ieșire și „ridică dela pământ pe cel sărac, iar pe cel lipsit îl înalță din gunoiu (Ps. 113, 7); adecă ridică din cugetul trupesc și din urdorile rău mirosi-

toare ale patimilor, pe cel sărac cu duhul sau pe cel sărac de păcat și de deprinderea în el; sau dimpotrivă pe cel stăpânit încă de legea trupului și de patimi, și de aceea sărac și lipsit de harul virtuții și al cunoștinții.

Dar fiindcă simboalele celor ce se săvârșesc la sf. liturghie au fost lămurite în înțelesul lor spiritual, potrivit cu înalta lui înțelegere, de către preasfântul și cu adevărat descoperitorul celor dumnezeești Dionisie Areopagitul, în lucrarea despre „Ierarhia bisericească", cuvântul meu nu va expune aceleași lucruri, nici la fel ca el. Căci ar fi o îndrăsneală nemăsurată și o nebunie să încerce aceleași lucruri ca el, cel ce nici nu-l poate cuprinde sau înțelege pe acela, sau să înfățișeze ca ale sale tainele arătate numai de acela prin Duhul. Vom înfățișa numai atâtea câte au fost lăsate de acela, ca ușor de înțeles și de alții, spre a fi expuse spre întărirea dorinții după cele dumnezeești. Numai pe acelea prin cari se face cunoscută și înțeleasă lumina celor săvârșite în biserică potrivit cu puterea fiecăruia, lumină ce atrage la sine pe cei cuprinși de dor. Aceasta, ca să nu rămână fără ocupație cei de după el, toată vremea vieții de acum. Căci atunci nu vor dobândi acea înțelegere spirituală ca plată pentru lucrare în via cea duhovnicească, care să le întoarcă dinarul duhovnicesc și împărătesc furat la început de cel viclean prin amăgire, în urma călcării poruncii.

Mărturisesc că nu voi spune toate cele descoperite de acel bătrân în chip tainic; nici cele spuse, cum au fost înțelese și înfățișate de el. Căci acela, pe lângă că era filosof și dascăl a toată învățătura, prin bogăția virtuții și prin osteneala îndelungată și pricepută cu cele dumnezeești se făcuse slobod de lanțurile materiei și de închipuirile ei. Ca urmare avea mintea luminată de razele dumnezeești și de aceea în stare să vadă îndată cele ce nu se văd de cei mulți. Deasemenea avea rațiunea tălmăcitoare întocmai a celor văzute de minte, nefiind împedecată de nici o pată a patimilor, asemenea unei oglinde, și de aceea putând să poarte și să grăiască fără știrbire cele ce nu pot fi înțelese de alții. De aceea auzitorii lui puteau să vadă tot înțelesul purtat în cuvânt și toate cele spirituale li se arătau curat în tot

înțelesul și le puteau primi, fiindu-le procurate prin mijlocirea cuvântului. Eu voiu înfățișa numai câte păstrez în amintire și câte pot să le înțeleg în chip mai întunecos și să le spun și mai întunecos, dar cu evlavie, prin harul lui Dumnezeu, care luminează cele întunecoase. De altfel nu cred că veți socoti, voi cari știți să judecați drept, că pot să înțeleg și să grăesc altfel decât pot de fapt înțelege și grăi și decât dă harul de sus, potrivit cu puterea de primirea celui providențiat, chiar dacă Cel ce dă harul și învață este atotînalt. Căci a cere lucruri egale dela cei neegali în virtute și cunoștință îmi pare că nu e departe de ceea ce fac cei ce încearcă să arate că luna luminează egal cu soarele și se silesc să le facă pe acestea, cari sunt cu totul deosebite, la fel în toate. Ceea ce este cu neputință.

Ne va călăuzi deci Dumnezeu în cele ce vom spune și vom cugeta, singura Rațiune a celor ce cugetă și sunt cugetate și singurul Cuvânt al celor ce grăesc și sunt grăite și singura Viață a celor trăesc și primesc viață; El care este și se face tuturor toate, pentru cele ce sunt și se fac, dar nu este și nu se face pentru Sine însuși nimic, în nici un chip, din cele ce sunt și se fac, ca unul ce prin fire nu e compus și nu e împreunat cu nimic din cele ce sunt și de aceea mai degrabă primește să i să spună că nu este, fiind mai presus de existență. Căci, dacă ne este cu adevărat necesar să știm că e o deosebire între Dumnezeu și făpturi, trebue să ne dăm seama că afirmarea celui mai presus de existență stă în negarea celor ce există și afirmarea celor ce există e una cu negarea Celui ce e mai presus de existență. Mai trebue să ne dăm seama că amândouă atributele, adecă atât existența cât și neexistența i se potrivesc Lui în chip propriu și totuși nici unul nu-i se poate da în chip propriu. Amândouă i se potrivesc Lui în chip propriu, cel dintâi afirmând existența lui Dumnezeu ca unul ce e cauza celor ce sunt, iar cel de al doilea negând, prin depășire supremă, că este cauză celor ce sunt. Dar totodată nici unul nu i se potrivește în chip propriu, deoarece nici unul nu înfățișează o afirmare despre ceeace este după ființă și fire cel căutat. Căci cel ce nu e legat cu nimic prin fire pe temeiul cauzei, nici cu

existenţa nici cu nexistenţa, acela nu are nimic apropiat nici dintre cele ce sunt şi se spun, nici dintre ce nu sunt şi nu se spun. Acela are subsistenţa simplă, necunoştibilă, tuturor neapropiată, cu totul de netălmăcit şi dincolo de orice afirmare şi negare. Atâta despre acestea. Acum să trecem la tema cuvântului nostru.

CAPITOLUL I

CUM ŞI IN CE CHIP SFÂNTA BISERICĂ ESTE ICOANA ŞI CHIPUL LUI DUMNEZEU

Sfânta Biserică este aşadar, cum zicea acel fericit bătrân, după un prim înţeles spiritual, chip şi icoană a lui Dumnezeu, ca una ce are aceeaş lucrare ca El, prin imitare şi închipuire.

Dumnezeu, după ce a făcut şi a adus toate la existenţă cu putere nesfârşită, le susţine, le adună, le cuprinde şi le strânge întreolaltă şi la Sine prin purtarea de grije, atât pe cele cugetabile cât şi pe cele supuse simţurilor. Ţinându-le în jurul Său, ca pricină, început şi scop, pe toate cele cari sunt distanţate întreolaltă după fire, le face să concorde întreolaltă prin unica putere a relaţiei faţă de El, ca început. Prin aceasta toate sunt aduse la identitatea nestricată şi netulburată mişcării şi a fiinţării, nici un lucru nerăsvrătindu - se şi nedesbinându-se la început faţă de altul în temeiul deosebirii după fire sau mişcare. Toate există în impreunare cu toate, fără confuzie, în temeiul legăturii unice şi indisolubile în care le ţine începutul şi cauza unică şi al pazei, căci legătura aceasta domoleşte şi acopere toate relaţiile particulare văzute în toate după firea fiecărui lucru, nu alterându-le şi desfiinţându-le şi făcându-le să nu mai fie, ci covârşindu-le şi arătându-se mai presus de toate cum apare întregul faţă de părţi sau mai bine zis cauza întregului, în temeiul căreia se arată şi există atât integrul cât şi părţile întregului. Acestea arată întreaga cauză strălucind mai presus de ele şi precum soarele supraluminos acopere firea şi lumina stelelor aşa cauza acelora le acopere existenţa lor, ca a unor lucruri cauzate. Căci precum părţile există propriu zis

și se cunosc din întreg, așa există și se cunosc din cauză cele cauzate, și particularitatea lor ia odihnă când, fiind îmbrățișate de referința față de cauză, sunt străbătute de ea și primesc cu totul calificarea ei, prin puterea cea unică a relației față de ea, precum s'a spus. Astfel Dumnezeu, care e în măsură infinită mai presus de toate, fiind toate în toate, va fi numai El singur văzut de cei curați la înțelegere, când mintea, culegând contemplativ senzurile lucrurilor, va sfârși la Dumnezeu însuși, ca la cauza, începutul și scopul ultim al naşterii și devenirii tuturor și ca la sânul adânc și nedepărtat al întregului cuprins.

In acelaș chip și sfânta Biserică a lui Dumnezeu ni se arată făcând aceleași lucruri cu noi ca și Dumnezeu, imitându-L cum imită o icoană modelul său. Căci sunt mulți și nesfârșiți la număr cei ce fac parte din ea și sunt renăscuți și recreați în duh: bărbați, femei și copii, despărțiți și foarte deosebiți după gen și înfățișare, după neamuri și graiuri, după viață, vârstă, păreri, meșteșuguri, chipuri, moravuri și aptitudini, după știință și slujbe, după soartă, caracter și deprinderi. Dar tuturor Biserica le dă deopotrivă o singură formă și numire dumnezeească, adecă existența și numele dela Hristos; și o singură și neîmpărțită relație prin credință, simplă și fără părți, care nu lasă să fie cunoscute relațiile cele multe și nenumărate ale fiecăruia, nici măcar că sunt, din pricina raportării și concentrării universale a tuturor spre ea. In temeiul acesteia nici unul nu e câtuși de puțin despărțit prin nimic de ceeace-i comun, ca să fie de sine. Toți există împreună unii cu alții și sunt uniți prin unicul har și unica putere simplă și neîmpărțită a credinții. „Căci era în toți, zice, o inimă și un suflet" (Fapte IV, 32), precum din felurite mădulare este și se cunoaște un singur trup, vrednic de Hristos însuși, care e cu adevărat capul nostru; „în care, zice dumnezeescul apostol, nu este bărbat, nici femeie, nici Iudeu, nici Elin, nici tăiere împrejur, nici netăiere împrejur, nici barbar, nici Schit, nici rob, nici slobod, ci toate și în toate El" (Gal. III, 28). Acesta le închide toate în Sine prin unica putere simplă și nesfârșit de în-

---

[1] Areop. Evao Font.

țeleaptă a bunătății, ca un centru al unor linii drepte pornite din El, în calitatea de cauză și putere unică și simplă, nelăsând să se despartă începuturile lucrurilor odată cu capetele lor finale și circumscriind în cerc extinderile lor și adunând la Sine însuși distincțiunile lucrurilor făcute de El. Și aceasta o face ca să nu se înstrăineze cu totul între ele și să se învrăjbească creaturile și făpturile aceluiași Dumnezeu, nemaiavând în jurul a ce și unde să-și arate iubirea și pacea și identitatea întreolaltă, și să fie primejdie ca însași existența lor să cadă în neființă, prin despărțirea de Dumnezeu.

Prin urmare sfânta Biserică este icoană a lui Dumnezeu, precum s'a spus, ca una ce înfăptuește aceeași unire ca Dumnezeu între cei credincioși, chiar dacă cei unificați în ea prin credință sunt deosebiți după însușirile lor și sunt din diferite locuri și feluri. Este aceeași unire pe care o înfăptuește și Dumnezeu însuși în chip neamestecat între ființele lucrurilor, îndulcind și aducând la identitate deosebirea dintre ele, precum s'a arătat, prin raportarea lor la El și prin unirea cu El, ca pricină, început și scop.

CAPITOLUL II

CUM ȘI IN CE FEL SFÂNTA BISERICĂ ESTE ICOANA A COSMOSULUI, CONSTATATOR DIN FIINȚE VAZUTE ȘI NEVĂZUTE

După un al doilea înțeles spiritual, spunea, sfânta biserică a lui Dumnezeu este chip și icoană a întregului cosmos, constătător din ființe văzute și nevăzute, având aceeaș unitate și distincție ca și el.

Ca edificiu aceasta fiind un singur locaș, se deosebește totuși după forma ei spațială, împărțindu-se în locul destinat numai preoților și liturghisitorilor, pe care îl numim *ierations*,[1] și în cel lăsat pe seama întregului popor credin-

[1] Acesta este după toată probabilitatea *spațiul* în care e așezată *masa altarului*, căreia Sf. Maxim pare a-i spune simplu altar. Din această scriere, care e pentru

cios, pe care îl numim *naos*. Dar e una după ipostas, neîmpărțindu-se și ea însași deodată cu părțile ei, din pricina deosebirii acestora întreolaltă. Dimpotrivă, desleagă și părțile înseși de deosebirea arătată prin numirile lor, făcându-le să se raporteze la ceeace e una în ea și înfățișându-le pe amândouă identice întreolaltă. Căci fiecare din aceste două este reciproc celeilalte ceeace este aceea pentru sine însași. Naosul este ieration în potență, inițiat și sfințit prin ducerea sa până la sfârșitul acțiunii de inițiere și sfințire. Iar ierationul este un naos actualizat, avându-l pe acela ca început al acțiunii de inițiere și sfințire, care stărue ca una și aceeași prin amândouă.

Tot așa și totalitatea lucrurilor aduse de Dumnezeu la existență prin creațiune, se împarte în cosmosul inteligibil, constătător din ființe spirituale și netrupești și în cosmosul acesta sensibil și corporal, țesut grandios din multe forme și naturi. Prin aceasta e ca un fel de altă biserică a lui Dumnezeu, nefăcută de mâni, indicată cu înțelepciune de aceasta, care e făcută de mâni. Această totalitate are ca ieration cosmosul de sus, destinat puterilor de sus, iar ca naos pe cel de jos, la îndemâna celor sortiți să trăiască o viață legată de simțuri.

Dar iarăși cosmosul este unul și neîmpărțit cu toată deosebirea părților sale. Dimpotrivă el înfățișează și deosebirea părților, provenite din însușirile caracteristice firești, făcându-le să se rapoarte la unitatea și neîmpărțirea sa. Astfel le vădește ca fiind una cu el și întreolaltă în chip neamestecat, fiecare din ele străbătând întreagă în cealaltă și amândouă împlinindu-l pe el cum împlinesc părțile un întreg și el împlinindu-se prin ele ca întreg, în chip unitar și integral. Căci întreg cosmosul inteligibil ne arată în întreg cosmosul sensibil

---

multe elemente și momente ale liturghiei și ale locașului bisericesc cel mai vechiu document informativ (de pildă pentru intrarea mică și mare), s'ar părea că spațiul altarului nu era încă atât de total izolat de naos, ca mai târziu. De aceea stăteau acolo nu numai liturghisitorii, ci și ceilalți preoți. A se vedea cu privire la timpul introducerii zidului despărțitor intre spațiul altarului și naos, detalii la Karl Holl, Die Enstehung der Bilderwand in der griechischen Kirche, in „Gessammelte Aufsätze zur Kirchengeschichte", II, Der Osten, 2. Halbband, Tübingen, Mohr, 1929, p. 22 și urm.

în chip tainic prin formele simbolice, celor ce pot să vadă; şi întreg cel sensibil există în cel inteligibil, simplificat în senzurile minţii. In acela se află acesta, prin senzuri; iar în acesta acela, prin figuri. Iar lucrarea lor este una, cum ar fi „o roată în roată", zice minunatul văzător al lucrurilor mari Iezechil, vorbind, cred, despre cele două lumi (I, 16). Dumnezeescul apostol zice la rândul său: „Cele nevăzute ale lui Dumnezeu dela întemeierea lumii din făpturi fiind înţelese se văd" (Rom. I, 20).

Iar dacă prin cele ce se văd se privesc cele ce nu se văd, cum s'a scris, cu mult mai vârtos vor fi înţelese prin cele ce nu se văd cele ce se văd de către cei dedaţi contemplaţiei duhovniceşti. De fapt contemplaţia simbolică a celor inteligibile prin cele văzute este ştiinţă şi înţelegere duhovnicească a celor văzute prin cele nevăzute. Căci cele ce-şi sunt unele altora indicatoare trebue să vădească reciproc prezenţa adevărată şi clară a celorlalte şi relaţia neştirbită cu acelea.

CAPITOLUL III

SFÂNTA BISERICĂ ESTE ICOANĂ ŞI NUMAI A LUMII SENSIBILE

Dar sfânta biserică a lui Dumnezeu este, zicea, icoană şi numai a lumii sensibile în sine. Ea are drept cer dumnezeescul ieration, iar ca pământ frumuseţea naosului.

Deasemenea şi lumea este biserică, având ceriul ca ieration, iar podoaba pământului ca naos.

CAPITOLUL IV

CUM ŞI IN CE CHIP SFANTA BISERICA A LUI DUMNEZEU INCHIPUEŞTE SIMBOLIC PE OM, IAR EA ESTE INCHIPUITA DE EL CA OM

Şi iarăşi după un alt înţeles spiritual, zicea că sfânta biserică a lui Dumnezeu este om, având ca suflet ierationul, ca minte, dumnezeescul altar şi ca trup, naosul.

Astfel ea este chip și asemânare a omului făcut după chipul și asemânarea lui Dumnezeu. Prin naos scoate la înfățișare, ca prin trup, înțelepciunea practică; prin ieration, ca prin suflet, tălmăcește cunoașterea naturală; iar prin altar, ca prin minte, străbate la cunoașterea tainică de Dumnezeu, la teologia mistică. Dar și invers, omul este o biserică tainică. Prin trup iradiază, ca printr'un naos, partea făptuitoare a sufletului în împlinirile poruncilor prin înțelepciunea practică; prin suflet, aduce, ca printr'un ieration, lui Dumnezeu, folosindu-se de rațiune în cunoașterea naturală, sensurile desprinse din simțuri, după ce a depărtat dela ele în duh tot ce-i material și necurat; iar prin minte, ca printr'un altar, cheamă tăcerea prealăudată a ascunsei și necunoscutei mari grăiri a dumnezeirii, cea din adâncurile nepătrunse, prin altă tăcere grăitoare și prea răsunătoare. In felul acesta se împreună cu ea prin cunoașterea tainică de Dumnezeu, cât e îngăduit omului, devenind astfel ceea ce se cuvine să devină cel ce s'a învrednicit de sălășluirea lui Dumnezeu și a fost însemnat de razele atotluminoase.

CAPITOLUL V

CUM ȘI IN CE FEL ESTE IARĂȘI BISERICA ICOANA ȘI CHIP AL SUFLETULUI LUAT IN SINE

Dar tot el învăța că sfânta biserică a lui Dumnezeu nu este numai icoana întregului om, adecă a celui constătător din suflet și trup prin compoziție, ci și a sufletului însuși, privit în sine cu ajutorul cugetării.

Sufletul, spunea, constă în general din facultatea mintală și vitală. Cea mintală se mișcă liber prin voință, iar cea vitală rămâne cum este după fire, fără liberă alegere.

Și iarăși, de facultatea mintală ține laturea contemplativă și practică. Cea contemplativă spunea că se numește minte, cea vitală rațiune. Factorul care pune în mișcare facultatea mintală este mintea; iar cel care poartă de grijă de cea vitală este rațiunea. Cea dintâi, adecă mintea, este și se numește înțelepciune, când păzește cu

totul neschimbate mişcările sale către Dumnezeu. Raţiunea deasemenea este şi se numeşte prudenţă, când, cu bună chibzuială, unind facultatea vitală, cea îndrumată de purtarea ei de grije, cu activitatea, o arată nedeosebită de minte, înfăţişând prin virtute aceeaşi descoperire a lui Dumnezeu ca şi mintea. Căci spunea că facultatea vitală e repartizată în chip firesc atât pe seama minţii, cât şi a raţiunii. Încât sufletul este şi se arată la început mai de grabă constând din minte şi raţiune, ca mintal şi raţional, facultatea vitală văzându-se în amândouă în chip egal, adecă în minte şi raţiune (căci nu e îngăduit să se cugete nici una din acestea lipsită de viaţă), şi fiind împărţită între amândouă. Prin ea mintea, care am spus că se numeşte şi înţelepciune, desfăşurându-se în deprinderea contemplaţiei şi în tăcerea şi cunoaşterea tainică, e dusă spre adevăr printr'o cunoştinţă care nu se mai uită şi nu se mai sfârşeşte. Iar raţiunea, pe care am numit-o şi prudenţă, sfârşeşte, după deprinderea făptuirii trupeşti a virtuţii, în bine. Din acestea amândouă se constituie adevărata ştiinţă a lucrurilor dumnezeeşti şi omeneşti, cunoştinţa cea fără greşală şi capătul din urmă al întregei filosofii atotdumnezeeşti a creştinilor.

Grăind şi mai limpede despre acestea, o parte a sufletului este, cum s'a spus, partea contemplativă, iar alta, cea practică. Laturea contemplativă a numit-o minte, iar cea practică raţiune, ca primele puteri ale sufletului. Şi iarăşi mintea a numit-o înţelepciune, iar raţiunea, prudenţă, ca primele lucrări ale lor. Desfăşurând însă mai departe lucrurile, spunea că de suflet ţine după laturea mintală: mintea, înţelepciunea, contemplaţia, cunoaşterea, cunoştinţa care nu se uită, a căror ţintă finală este adevărul. Iar după laturea raţională: raţiunea, prudenţa, făptuirea, virtutea, credinţa, a căror ţintă finală este binele. Iar adevărul şi binele zicea că indică pe Dumnezeu. Adevărul, când îl arată pe Dumnezeu din fiinţa Sa, căci adevărul este lucru simplu, unic, unul şi acelaş, fără părţi, neschimbat, incoruptibil, neuitabil şi nesupus nici unei despărţiri, sau distanţări. Iar binele, când îl indică din lucrarea Sa; căci binele e binefăcător, îngrijitor al

tuturor celor ce sunt din el și păzitor al lor; derivând dela a *fi foarte*, a *fi fixat foarte*, sau *afirmare puternică* — ἄγαν εἶναι, ἢ τεθεῖσθαι, ἢ θεσιν — după părerea etimologilor, înseamnă că dăruește tuturor celor ce sunt existența, persistența și puterea de a se mișca.

Deci zicea că cele cinci perechi, pe cari le vedem în suflet, se mișcă în jurul perechii care indică pe Dumnezeu. Perechi numesc aci: mintea și rațiunea, înțelepciunea și prudența, contemplarea și făptuirea, cunoașterea și virtutea, cunoștința care nu se poate uita și credința. Iară perechea care indică pe Dumnezeu este: adevărul și binele. Sufletul mișcându-se progresiv prin acestea se unește cu Dumnezeul tuturor, imitând neschimbabilitatea ființii și caracterul binefăcător al lucrării Lui, prin întărirea și statornicirea deprinderii în bine pe baza liberului arbitru. Și, ca să amestec în acestea o observație potrivită, poate aceasta este dumnezeeasca decadă a coardelor psalterionului din sufletul mintal, care face să răsune rațiunea în duh, atinsă fiind de cealaltă decadă fericită a poruncilor, și care dă în chip spiritual sunetele desăvârșite și armonioase, prin cari e lăudat Dumnezeu. In chipul acesta pot să aflu care este rațiunea decadei care răsună și al decadei care o face pe aceea să răsune; și cum o decadă, unindu-se și împreunându-se tainic cu cealaltă, Rațiunea readuce pe Iisus Dumnezeul și Mântuitorul meu, întregit prin mine cel mântuit, la sine care este pururea atotplină și niciodată nu poate ieși din sine; iar pe mine omul mă restabilește în chip minunat în ea însași, mai bine zis în Dumnezeu, dela care am primit existența și spre care tind, dorind de departe să obțin fericirea.

Cel ce poate să cunoască aceasta, prin pătimirea celor spuse, cunoaște desigur, după ce i-a făcut experiența, limpede demnitatea sa: cum se reîntoarce la chipul ceace-i după chipul; ce cinste se cuvine originalului; care e puterea tainei mântuirii noastre și pentru cine a murit Hristos; cum putem apoi rămâne în El și El în noi, precum a spus; și cum „este drept cuvântul Domnului, și în toate câte face își ține făgăduința" (Ps. 33, 4)? Dar să ne întoarcem la șirul cuvântului, mulțumindu-ne cu atâta despre acestea.

Mintea, așadar, mișcându-se prin înțelepciune vine la contemplație, prin contemplație, la cunoaștere, prin cunoaștere, la cunoștința care nu se uită; iar prin cunoștința care nu se uită, la adevăr, în preajma căruia mintea ajunge la hotarul mișcării, fiind mărginită atât după ființă și putere, cât și după deprindere și lucrare.

Căci zicea că înțelepciunea este putere a minții și mintea însași este înțelepciune în potență; contemplarea la rândul ei este deprinderea minții și cunoașterea lucrarea ei. Iar cunoștința care nu se uită este mișcarea stăruitoare, nesfârșită și neîncetată a înțelepciunii, a contemplației și a cunoașterii, adecă a puterii, a deprinderii și a lucrării, în jurul obiectului cunoscut, cel mai presus de toată cunoștința. Și hotarul ei este adevărul, ca obiectul cunoscut în chip neîntrerupt. Acest lucru e vrednic de toată mirarea: cum poate avea un capăt, ca ceva circumscris, ceeace nu e supus uitării? Aceasta numai așa se poate că acest hotar și-l are cunoștința în adevăr, ca Dumnezeu. Căci adevărul e Dumnezeu, în jurul căruia mintea, mișcându-se fără sfârșit și fără întrerupere, nu poate avea un capăt al mișcării ei, neaflând hotar acolo unde nu este spațiu și distanță. Măreția minunată a infinității dumnezeești, nu are cantitate, nici părți, nici dimensiuni spațiale și nu este vreo înțelegere care să ajungă, pentru a o cunoaște ce este după ființă. Iar ceea ce nu e supus dimensiunilor spațiale sau vreunei înțelegeri de orice fel, nu poate fi străbătut până la capăt.

Rațiunea, de asemenea, mișcându-se prin prudență, vine la făptuire; prin făptuire la virtute, prin virtute, la credință, care e cu adevărat certitudinea sigură și neclintită a celor dumnezeești. Pe aceasta având-o la început rațiunea prin prudență în potență, pe urmă o scoate la iveală prin virtute, arătând-o prin fapte. „Căci credința fără fapte este ceva mort" (Iac. II, 20), precum s'a scris. Dar tot ce e mort și neactiv, n'ar îndrăsni cineva, cugetând sănătos, să spună că se numără între cele bune. In sfârșit, prin credință rațiunea ajunge la bine, în preajma căruia se află la capătul său final, încetându-și lucrările, dată fiind mărginirea puterii, deprinderii și lucrării sale.

Căci zicea că prudența este puterea rațiunii și rațiunea

însăşi este prudenţă în potenţă; făptuirea la rândul ei este deprinderea şi virtutea lucrarea ei. Iar credinţa este înrădăcinarea şi statornicirea lăuntrică a prudenţii, a făptuirii şi a virtuţii, adecă a puterii, a deprinderii şi a lucrării. Şi hotarul ei din urmă este binele, în preajma căruia se odihneşte raţiunea, ajungând la capătul mişcării. Căci binele este Dumnezeu, în care îşi află termenul final toată puterea oricărei raţiuni.

Dar cum şi în ce chip se realizează şi se actualizează fiecare din acestea şi ce se împotriveşte fiecăreia din ele, sau i se potriveşte, şi în ce măsură, nu ţine de tema de faţă ca să analizăm şi să spunem. Numai atâta ţine, ca să ştim că orice suflet când va putea, prin harul Duhului Sfânt şi prin osteneala şi strădania proprie, să împreune şi să ţese acestea laolaltă, adică raţiunea cu mintea, prudenţa cu înţelepciunea, făptuirea cu contemplaţia, virtutea cu cunoştinţa şi credinţa cu cunoştinţa fără uitare, nemicşorând sau neexagerând pe nici una în raport cu cealaltă, tăind dela ele orice umflătură sau lipsă; când va putea, ca să spun pe scurt, face din decada sa o monadă, atunci se va uni şi el cu Dumnezeu cel adevărat şi bun, unul şi singur. Va deveni atunci frumos şi magnific, şi asemenea Lui — cât e cu putinţă — prin desăvârşirea celor patru virtuţi generale, cari fac arătată decada dumnezeească din suflet şi îmbrăţişează cealaltă decadă fericită a poruncilor. Căci tetrada este o decadă în potenţă, formându-se din unitate prin adaos progresiv. Dar tot ea este şi monadă, îmbrăţişând prin întâlnire în chip unitar binele şi arătând prin sine, în chip netăiat împărţită, simplitatea şi neîmpărţirea lucrării dumnezeeşti. Prin acestea sufletul păstrează cu tărie şi cu statornicie ceea ce-i propriu al său şi respinge cu bărbăţie ceea ce e străin de el, ca unul ce are minte raţională, înţelepciune prudentă, contemplaţie făptuitoare, cunoştinţă virtuoasă, şi, pe temeiul lor, cunoştinţă fără uitare, atotcredincioasă şi neclătinată; şi ca unul ce aduce lui Dumnezeu efectele unite înţelepţeşte cu cauzele şi lucrările cu puterile şi primeşte pentru ele îndumnezeirea, care produce simplitatea.

Căci raţiunea este lucrare şi manifestare a minţii, fiind

față de minte ca un efect față de cauză. Deasemenea prudența este lucrare și manifestare a înțelepciunii, făptuirea a contemplației, virtutea a cunoștinții, credința a cunoștinții fără uitare. Prin ele se înfăptuește relația lăuntrică cu adevărul și binele, adică cu Dumnezeu, relație de care spunea că este știință dumnezeească, și cunoștință fără greșală, și iubire și pace, în cari și prin cari este îndumnezeirea. Știință, ca împlinire a toată cunoștința îngăduită oamenilor despre Dumnezeu și cele dumnezeești, și îmbrățișare fără greșală a virtuților; cunoștință, ca cea care pătrunde de fapt în adevăr și procură o experiență durabilă a lui Dumnezeu; iubire, ca cea care participă prin starea lăuntrică întreagă la întregul farmec al lui Dumnezeu; iar pace, ca una ce încearcă aceleași stări ca și Dumnezeu și-i pregătește să le încerce pe cei ce se învrednicesc de ea. Căci dacă dumnezeirea este cu totul nemișcată, ca una ce nu are nimic care s'o tulbure (ce-ar putea doar să ajungă măcar la îmbrățișarea ei cu vederea?), iar pacea este statornicie neclintită și nemișcată, și bucurie netulburată, oare nu trăește cele dumnezeești și tot sufletul care s'a învrednicit să dobândească pacea? Căci un astfel de suflet a trecut dincolo nu numai de hotarele răutății, neștiinții, minciunii și vicleniei, a păcatelor opuse virtuții, cunoștinței, adevărului și binelui, cari se nasc din mișcările sufletului contrare firii, ci, dacă e îngăduit să spunem, și de ale virtuții însăși, ale cunoștinții, ale adevărului și ale bunătății, cunoscute de noi, odihnindu-se în chip negrăit și neștiut în locașul intim supraadevărat și suprabun al lui Dumnezeu, potrivit cu făgăduința Lui nemincinoasă. In chipul acesta nimic din cele ce îl pot tulbura nu poate atinge ascunzimea sa din Dumnezeu. In acel locaș fericit și atotsfânt se săvârșește taina înfricoșată a unirii mai presus de minte și de rațiune, prin care se face un trup și un duh Dumnezeu cu biserica sufletului și sufletul cu Dumnezeu. O, cum mă minunez de bunătatea Ta, Hristoase! Nici nu îndrăsnesc să o spun, eu care nu am putere destulă nici măcar ca să mă minunez cu vrednicie. „Căci vor fi cei doi un trup. Taina aceasta mare este. Dar eu vorbesc de Hristos și de biserică", zice dumnezeescul apostol (Efes. 5, 32).

Şi iarăşi: „Cel ce se lipeşte de Domnul, este un duh" (I Cor. 6, 17).

Ajungând astfel sufletul unitar şi adunat în sine însuşi şi la Dumnezeu, nu va mai fi în el raţiunea care îl împarte în multe prin gânduri, ci capul lui va fi încununat de Dumnezeu, Raţiunea primă, singură şi una. Iar în această Raţiune şi Dumnezeu sunt şi susbsistă toate raţiunile lucrurilor într'o simplitate neînţeleasă, în chip unitar, ca în Creatorul şi Făcătorul tuturor celor ce sunt. Aţintindu-se sufletul spre Acela, care nu e în afară de el, ci întreg în întregimea lui, va cunoaşte şi el prin simplă intuiţie, raţiunile şi cauzele lucrurilor, de dragul cărora înainte de-a se face mireasa Logosului-Dumnezeu se supunea metodelor cari divizează. Iar prin aceste raţiuni va fi purtat în chip mântuitor şi adecvat spre însuşi Cuprinzătorul şi Făcătorul a toată raţiunea şi cauza.

Acestea sunt aşadar, precum am spus, proprii sufletului: Prin minte are înţelepciunea în potenţă, din înţelepciune decurge contemplaţia, din aceasta cunoaşterea, din cunoaştere, cunoştinţa fără uitare şi prin toate e dus spre adevăr, care e hotarul şi ţinta finală a bunurilor mintale. Iar prin raţiune are prudenţa, din aceasta iese făptuirea, din făptuire virtutea, din aceasta credinţa, prin care odihneşte în bine ca scop şi sfârşit fericit al lucrărilor raţionale. In sfârşit prin unirea acestora întreolaltă se culege ştiinţa celor dumnezeeşti. In toate acestea se aseamănă cu sufletul sfânta biserică, privită în înţeles spiritual. Toate cele ce au fost arătate că ţin de minte şi ies progresiv din ea, le indică biserica prin ieration. Iar cele arătate că ţin de raţiune şi ies din ea prin desfăşurare, le ilustrează prin naos. In sfârşit toate le adună spre taina ce se săvârşeşte pe dumnezeescul altar, taină prin care, tot cel ce poate să înţeleagă cu înţelepciune cele ce se săvârşesc în biserică, îşi face cu adevărat biserică a lui Dumnezeu şi dumnezeesc sufletul său. Căci pentru suflet ni s'a dat poate, spre călăuzirea lui către cele înalte, biserica cea făcută de mâni, care îi este şi model prin diferitele simboale dumnezeeşti din ea.

(Sfârşitul urmează)

TINEREȚE ȘI ÎNVIERE

de

Diacon NICOLAE MLADIN
Profesor la Academia teologică „Andreiană"

„Omul, ființă necunoscută" este titlul unei cărți de circulație mondială, în care unul dintre marii cercetători ai vieții mărturisește sincer, cu o sinceritate care caracterizează numai pe adevărații savanți, că omul pentru știință, în aspectele lui esențiale este încă o enigmă. „Cele mai multe din întrebările pe care și le pune acei ce studiază ființele omenești rămân fără răspuns. Regiuni imense ale lumii noastre interioare sunt încă necunoscute" (p. 8).

Și cum n'ar fi astfel, când viața însăși, cel mai smerit firicel de iarbă este o taină, pe care știința n'are decât s'o constate dar nu s'o și explice! „Psihologia ca știință, afirmă Alexis Carrel, încă nici nu există". E adevărat există o știință care poartă eticheta de Psihologie, ea însă dibuește mai mult prin creer, în domeniile organicului, cu ambiția de a fi un apendice al Fiziologiei. O psihologie „fără suflet" este un non-sens, așa cum o fizică sau chimie fără energie, fără materie ar fi o absurditate. Din pricina aceasta — și din alte multe pricini — ființa omenească este încă un adânc de taine, pe care le prindem inadecvat în cuvinte, le dăm expresie mai mult metaforic. Dacă deci omul în sine este încă necunoscut, cu atât mai mult raportul de dependență față de Dumnezeu, regiunea nevăzută de osmoză între pământ și cer, între om și Dumnezeu. De existența lui Dumnezeu ne putem convinge pe anumite căi de sbucium și căutare. Puterile pe care le revarsă El în suflet pot constitui evidența unei trăiri, dar dincolo de evidența aceasta experimentală cărările explicative sunt în mare parte zăvorâte, trebue să ne mulțumim cu o constatare. De altfel întreg domeniul vieții este supus aceleași legi: descriem, constatăm în ce condiții se desvoaltă viața,

dar ce este viaţa, de ce se desvoltă în condiţiunile acelea şi nu în altele nu putem spune. Ştiinţele vieţii sunt mai mult descriptive decât explicative. Certitudinea destinului uman ne-o poate da numai o perspectivă din sânul Dumnezeirii, aşa cum ni s'a dat în Iisus Hristos.

Invierea şi anume învierea tinereţii nu face excepţie. E desigur un subiect care se pretează a fi tratat în cadre largi doctrinare, în perspective vaste filosofice, în care concepţii variate îşi dispută adeveritatea. Cu toate acestea am renunţat la ispita de a contura o conferinţă doctă, în care se ciocnesc noţiuni abstracte: învierea e un fenomen concret. De aceea ţin să mărturisesc dintru început: expunerea mea e o simplă constatare, constatarea unei experienţe pe care o poate trăi orice tânăr pornit sincer în căutarea Adevărului mântuitor al vieţii sale. Nu vorbesc din înţelepciunea cărţilor, nici din înţelepciunea bătrâneţii: vreau să vorbesc dela suflet la suflet, dela inimă la inimă, dela tinereţe la tinereţe. Tineretului îi vorbesc ca unul din cei mulţi a căror tinereţe este sbucium şi vis, desnădejde şi înviere . . . . . .

S'a spus că vremea de astăzi este vremea tineretului. De ce? Nu pentrucă tineretul ar fi constituit o problemă de încadrare profesională-socială, ci pentrucă la răspântiile veacului de azi bat vânturile înoirii. Se pare că omenirea trece printr'o criză structurală, prin durerile de sbucium şi sângerare ale unei naşteri din nou. Un veac apune cu toate măririle şi cu toate ereziile lui şi se luminează zările unei alte orânduiri umane, unei întocmiri — se zice — mai frumoase, mai înalte. Prea adânc este înrădăcinat crezul progresului în mentalitatea modernă, pentru ca să nu nădăjduim într'o schimbare spre mai bine. In această atmosferă, în care tristeţi de toamnă se împletesc cu năvala avânturilor primăvăratece, e un fapt de sine înţeles importanţa ce se acordă tineretului. Din simplul motiv, că el reprezintă viitorul. Dar şi pentrucă tinereţea oferă pasta de neprihană a unui suflet nemodelat încă, pe care se poate imprima pecetea de lumină sau întunerec a noului veac. Tinereţea este asemenea ghiocelului ce-şi deschide cu sfială petalele neprihănirii sub mângăerea primelor raze de soare.

Tinereţea e ţâşnire de energie nouă, e şuvoi năvalnic de primăvară. Ei i se pare că totul — lumea şi istoria — se învesmântează într'o haină nouă, se eliberează de iarna încătuşărilor neînţelese spre a primi chipul primenit al unei alte vieţi. Legendele antice povestesc că primăvara e bucuria pământului când îşi revede zeiţa, încătuşată iarna în întunecimile Hadesului. Şi zeiţa aceasta primăvăratecă e tinereţea. Ea e primăvara neamului, primăvara vieţii. Priviţi-o cum păşeşte, cu pas sigur, cu ochii scăldaţi în lumină, cu faţa numai zâmbet: ei i se pare că pe unde trece toate prind o altă viaţă, toate înviază sub alte lumini, toate se îmbracă în alte aspecte. Universul întreg par'că îşi recâştigă frăgezimea dintru început: copacii înfrunzesc altfel, câmpiile înverzesc altfel, stelele cerului îşi tremură lacrima dorului altfel. E în perspectiva tinereţii ceva din ochiul pur cu care a privit primul om făptura: o vedere directă, nemijlocită de ochelarii nici unei experienţe; fiecare floare e o minune, fiecare gând e o mirare, fiecare viaţă e o taină, fiecare cuvânt e o întrebare. De aceea în tinereţe se pun din nou — cu toată gravitatea — problemele esenţiale ale existenţei, se revizuesc credinţe şi se temeinicesc viziuni totalitare. Căci tinereţea nu se poate suspenda în atitudinea aceasta contemplativă, de întâlnire pură, dintre sufletul ei şi minunile lumii, ci trebue să-şi expliciteze în rotunjimile unei viziuni, unei concepţii toată năvala impresiilor ce o impresoară. Şuvoiul năpraznic, sgomotos şi involburat al tinereţii trebue să-şi găsească matca orientărilor sigure. Dacă este ceva frumos în tinereţe este tocmai această încântare spontană, această percepţie vie a lumii, a frumuseţii din cosmos, din suflet, e învăluirea vieţii, a realităţii în magia unui ideal. Tinereţea e puritate şi zâmbet, e generozitate şi avânt, e sete de ideal şi dăruire. Visul este mediul ei: tinereţea este visătoare şi romantică. Pentru ea nimic nu e imposibil, toate visurile sunt frumoase, toate idealurile sunt reale. Aceasta cel puţin la început. Dacă este ceva tulburător, chinuitor în tinereţe, este sbuciumul de formulare a acestei trăiri, de încadrare într'o anumită perspectivă care să evidenţieze sensurile tainice ale vieţii. Aici începe toată drama tinereţii. Dramă, pen-

trucă rațiunea vrea să înțeleagă totul: e un stăpân cu pretenții absolutiste. Pe ce își temeinicește aceste pretenții nu ne-o spune. Asemenea patului lui Procust, în loc să se dilate pe măsura obiectului, ciuntește și desfigurează cele mai frumoase realități ca să încapă în calapoadele ei. Rațiunea umană apare astfel ca o unitate de măsură neschimbată, absolută: este în această prezumție una din erorile fundamentale ale vremii noastre. Rațiunea e — în realitate — o funcție a spiritului, a cărei capacitate de cuprindere, de înțelegere nu este standardizată, ci se micșorează sau se mărește pe măsura în care însăși viața spiritului e mai mult sau mai puțin intensă. Un om cu o viață de meschinărie și patimă nu va înțelege nimic din bucuriile duhului, dar cel ce trăește sub iluminarea acestor bucurii, va avea și o rațiune care le înțelege. Primul este asemenea copiilor ce cred că lumea se termină pe culmea dealurilor pe care cerul își sprijinește azurul, celălalt urcat pe culme își dă seama că lumea e mai vastă, cu prelungiri în orizonturi de taină. Câți dintre raționaliștii incurabili, nu și-ar da seama că negativismul lor nu corespunde realității ci e o îngustare arbitrară de orizont, dacă ar face efortul de a urca din vale pe culmile scăldate în lumină ale unei intense trăiri spirituale! Până atunci însă rațiunea se arată tinereții ca un stăpân aspru și neînduplecat: ea deslănțue drama dibuirilor, crizelor și îndoelilor. Desigur sbuciumul acesta e firesc, e necesar. Cu o condiție: să fi biruitor, nu biruit. Cine nu și-a cucerit singur adevărul vieții, nu știe pentru ce trăește. Nu un adevăr iluzoriu, ci un adevăr real, mântuitor al vieții . . . . .

Drama aceasta își adâncește vâltorile cu atât mai mult cu cât în însăși ființa omenească sunt două chemări contradictorii, ce vor să ne îndrepteze pașii fie spre răvășitoarele desfătări ale pământescului, fie spre suavele lumini ale cerului. Ea capătă accente de tragedie spirituală, când societatea însăși, mentalitatea colectivă, tendințele vremii, înclină cumpăna tinereții spre îngustimea de zare a unei vieți mărunte, lipsite de orice sens mai înalt. Stai în vârtejul vremii, îți vâjâe în suflet glasuri variate, glasuri ademenitoare și adesea te hotărești, sub impresia mediului,

fără să știi de ce într'o direcție sau alta. Simți atunci un sentiment de rușine cum îți îmbujorează obrajii, și-ți mușcă din inimă. De ce? Pentrucă te-ai trădat pe tine însuți, ți-ai trădat tinerețea.

In ce sens se poate vorbi sub zările de sbucium și arșiță ale tinereții, în confruntarea aceasta dramatică dintre rațiune și viață, dintre tinerețe și lume, despre înviere?

In primul rând într'un sens real, descriptiv, ca definire concretă a tinereții în ceea ce constitue noblețea ei autentică. Tinerețea este primăvara vieții, iar primăvara este simbolul învierii. Nu există o mai frumoasă definire a tinereții, nici o mai plastică analogie a învierii decât acea revărsare de energii descătușate, cari vâjâe în șuvoaele de munte, care șopotesc vrerea înmuguririlor în seva din trunchiul copacilor, care se revarsă în splendoarea de culori a florilor și tresaltă în năvalnica bucurie a făpturii. Invierea e biruința vieții asupra morții, e manifestarea unor puteri care au stat încătușate și acum isbucnesc la lumină. Tinerețea este explozie de viață, biruință a puterilor latente în propria ei ființă.

Dacă până în pragul tinereții, copilul crește sub tutela familiei, sub tutela societății, element mai mult pasiv, mai mult receptiv, tânărul începe să se simtă ca un mănunchiu de energii de sine stătătoare, ca o individualitate în care clocotesc atâtea și atâtea posibilități, care nu mai e numai pasivitate, ci are pretenția să fie ascultat, să colaboreze efectiv pentru înfăptuirea anumitor idealuri. E clipa în care își dă seama cine este, ce reprezintă el în lume, clipa în care deschide ochii largi peste valurile vieții pentru a le surprinde sensurile și a porni la fapte. Tinerețea în acest sens este învierea la viață, la o altă viață decât aceea de până acum. Așa se explică de ce ei îi apar toate lucrurile în alte lumini, în alte culori, învăluite într'o altă atmosferă: este în ea neprihana firicelului de iarbă care din noaptea gliei își ridică plăpând făptura sub imensele zări inundate în lumina cerului.

Dar întrebarea hotărîtoare — pentru semnificația ce o dăm acestei învieri este aceasta: ce fel de potențialități ascunde în ființa ei tinerețea? De răspunsul pe care îl vom

da depinde definirea justă a raportului dintre tinereţe şi înviere, din el decurg liniile de orientare sigură pe urmele cărora tinereţea păşeşte în lumina învierii.

Există o mentalitate cu aparenţe realiste, cu un iluzoriu prestigiu ştiinţific, care concepe tinereţea ca un fenomen pur biologic: o etapă în linia descendentă a vieţii. O explozie de energie biologică. In această concepţie a trăi conform naturii, însemnează a trăi conform animalităţii din om. Omul e o massă compactă de impulsuri variate cărora trebue să li se supună. Conştiinţa? Spiritul? Sunt ca şi spuma de pe suprafaţa mărilor sbuciumate, realităţi gratuite, lipsite de orice putere obiectivă sau poruncitoare. Prin ce s'ar deosebi omul de animal? Doar prin faptul că e conştient de faptele sale, fără ca această conştiinţă să însemneze realmente o schimbare de viaţă. Sau, cel mult prin faptul că are din când în când clipe de contemplaţie gratuită, fără ca totuşi aceste clipe să-i poată schimba cursul vieţii. In acest sens fără sens al vieţii, tinereţea este deschidere spre toate plăcerile, este gustare din toate deşertăciunile, este a te lăsa dus de şuvoiu fără nici o împotrivire, dimpotrivă cu toată frenezia.

Este concepţia aceasta biologic-sensualistă conformă adevărului? Nu. Ea e o concepţie falsă şi despre natura omului şi despre tinereţe. Tinereţea ca etapă biologică este destinată îmbătrânirii şi morţii. Cine nu simte că o astfel de tinereţe este tot una cu vestejirea ei, este asemenea florilor peste care s'a coborît bruma prea de timpuriu? Tinereţea aceasta are gust de apă sălcie, de apă tulbure, are gust de deşertăciune. Ea nu satisface, ci lasă un gol în suflet care nu poate fi umplut cu nimic din cele lumeşti. Chipul ei este o marionetă uşoară, mişcată de forţe ascunse, impersonale. La capătul ei este blazatul şi epava socială. De câte ori privesc o astfel de viaţă care se lasă dusă de vânt ca frunzele toamnei (şi ea ar vrea să reprezinte primăvara) îmi răsună în urechi imaginea ce am citit-o demult într'o carte. Un student îşi făcea bagajul. Mai rămăsese un loc gol. Ce să facă? Gol nu voia să-l lase: l-a umplut cu fân. La mirarea prietenului îi răspunde: „am descoperit un gol în cufărul meu şi-l astup cum pot, cu fân: tot aşa

trebue să procedezi cu cufărul vieţii: să-l umpli cu orice-ţi cade în mână numai gol să nu rămâie!" E o mentalitate care isvoreşte din fuga de sine însuşi. Tinereţea aceasta nu e niciodată liberă: e necontenit ocupată, sboară din floare în floare fără să culeagă nici aurul polenului, nici dulceaţa nectarului. Viaţa ei nu e trăire, e agitaţie sterilă, agitaţie vie, chiar sgomotoasă, cu cât e mai goală, cu atât e mai sgomotoasă: cu cât e mai uşoară cu atât îşi dă aere mai grave. Ea n'are timp, nu vrea să aibă timp ca să asculte glasurile destinului: ea caută orice pretexte ca să umple timpul, ca să nu aibă răgazul unei meditaţii, ca să fugă de sine însuşi. Tinereţea aceasta nu este flacăra pură a tinereţii, ci o cădere din tinereţe, un simplu foc de artificii care poate amăgi pe unii, dar care în realitate nu este decât vânturare de pleavă, vânturare de nimicuri, adunare de mucuri de pe cărările vieţii. In felul acesta sunt destui citadini care îşi duc toată viaţa: o mare plictiseală, un mare gol umplut de pleava deşertăciunii.

Pledăm prin această caracterizare a pseudo-tinereţii împotriva bucuriei? Nu. Tinereţea nu e învăluită în năframa tristeţii, a gravităţii docte: ea e suflet deschis bucuriei. Pledăm însă împotriva unei mentalităţi naturaliste care ofileşte bucuria, care o înlocueşte cu un simulacru, cu o contrafacere, cu o aterizare din înălţimile pure ale tinereţii autentice în proza banală şi amară, deşartă şi şubredă a biologiei.

Pledăm împotriva unei concepţii teminicită pe anumite prejudecăţi medicale şi postulate ale unei Psihologii fără suflet, care valorifică tinereţea în perspectiva pur biologică. Ea nu e dovada unei concepţii, a unei viziuni, ci a unei renunţări la orice efort creator, a unei cedări, a unei slăbiciuni, a unei false preconcepţii. Pledăm împotriva ei nu în numele unei ideologii ci în numele tinereţii însăşi, a ceeace experiem mai autentic, esenţial şi mai frumos în tinereţe. Realmente în ce constă farmecul tinereţii? In puritatea ei, în sufletul ei fraged ca dimineţile senine din Mai, în inima ei entuziastă care e în stare să se dăruiască. E clipa când ochii duhului se deschid miraţi peste minunile firii şi desvăluie tainile necuprinsului şi frumuseţile de încântare şi vis ale făpturii.

Nici o altă vârstă nu are aceiaşi receptivitate, aceiaşi sensibilitate ce tremură ca frunzele plopului la cea mai uşoară adiere de vânt. Cum cu totul altfel simte tinereţea frumuseţile naturii decât oamenii ceilalţi? Vârstnicii urcă pe munţi de obicei cu un suflet obosit ca să se odihnească, spre a ieşi o clipă din iureşul vieţii. Spun cel mult: e frumos. Tinerii urcă pe munţi nu ca să fugă de viaţă, nici ca să se odihnească ci dintr'o năvalnică chemare a sufletului către zările lor maiestoase. Ei mărturisesc, înlăcrămaţi în entuziasm: e sublim.

Tinereţea se simte înfrăţită cu muntele, cu marea, cu natura toată. Ea înţelege cu adevărat suspinul de dor al pădurii, susurul tăinuit al izvoarelor de munte, copleşitoarea măreţia a munţilor, simfonia spumegândă a mărilor. Ea aşteaptă parcă să se întâlnească prin cele coclauri cu prietenul lui Făt-frumos, Sfarmă-Peatră, să-l vadă păşind din munte în munte, din Negoiu în Pietros, şi să stea o clipă la taifas cu dânsul despre vrerile munţilor, vrerile pământului. Şi dacă ai poposit în fapt de seară sub straşina de brad a baciului ce-şi adună oile în strung şi ţi-ai deslegat gândurile să sboare libere sub înaltul cerului, în atmosfera aceea de vrajă şi vis, de taină şi lumină, nu ţi s'a părut că eşti transpus într'o lume de basm şi n'ai păstrat amintirea aceasta ca pe una din icoanele cele mai scumpe ale tinereţii? Desigur cuvintele sunt neîncăpătoare spre a expune întâlnirea aceasta dintre frumuseţea firii şi puritatea tinereţii: e ceva din ochii cu care a privit cel dintâiu om natura, ceva din seninătatea paradisului. E parcă în ochii tinereţii o rază furată din ochiul cu care a privit Dumnezeu creatura: „Dumnezeu a privit la tot ceeace făcuse şi iată că erau bune foarte". Toată poezia de armonii negrăite a naturii se răsfrânge cu atâta putere şi aşa de minunat numai în apele pure ale tinereţii, şi în tremurul acestei frumuseţi, înţelegi cum natura e numai un văl prin care transpare frumuseţea unei alte lumi, e numai un reflex creatural al Frumuseţei celei necreate, e numai o scară pe care sufletul urcă spre zările de lumină şi veşnicie ale Dumnezeirii. Intuiţia frumuseţii creaturale e şi intuiţia frumuseţei lui Dumnezeu. Cosmosul întreg devine

astfel o Biserică: fiecare piatră e o mărturie despre existența lui Dumnezeu, fiecare ființă vie e o mărturie despre viața lui Dumnezeu, fiecare gând e mărturie despre gândirea lui Dumnezeu. Nicăiri ca în imensitatea cosmosului nu este așa de evidentă prezența ordonatoare a lui Dumnezeu. Și pentru tinerețe prezența aceasta nu e rezultatul unui silogism: e evidență intuitivă, e trăire. Fără să vrei îți cântă în suflet cuvintele psalmistului: „cât de mărit este Domnul în Sion nu poate limba a tâlcui. Mare este Domnul în ceruri. Și într'un fir de iarbă pe pământ, în zi și în noapte, pretutindeni ești mărit, Doamne". Astfel se naște dorul după simțirea prezenței lui Dumnezeu: dacă făpturile sunt așa de minunate, cum va fi Dumnezeu însuși? Dacă numai reflexul creatural al frumuseței divine este așa de sublim cum va fi Frumusețea însăși?

Dar zestrea curățeniei sufletești cu care tinerețea întâmpină viața se manifestă cu aceeași intensitate și în capacitatea de a deveni contimporan în spirit cu tot ceea ce e măreț și eroic în trecutul neamului și prin aceasta în sensibilitatea deosebită față de sufletul neamului dusă până la iubirea care este mai tare ca moartea. Pentru tinerețe toate urmele marilor voevozi sunt cu adevărat locuri sfinte. Cu câtă evlavie pășesc prin vechi biserici ce adăpostesc oseminte de voevozi, cu câtă admirație privesc manuscrisele, picturile, țesăturile, toate comorile de artă și construcție ale celor trecute vremi! Cine a poposit în tinerețe la Biserica Domnească dela Argeș, la Cozia lui Mircea, la Trei Ierarhi a Voevodului Vasile, la Hurezii lui Brâncoveanu, dar mai ales cine a cutreerat pământul sfințit de mânăstiri voevodale al Bucovinei, e imposibil să nu-și fi simțit sufletul copleșit de duhul strămoșilor, să nu fi simțit un sentiment de mândrie față de neamul său și să nu i se fi turnat în inimă untul-de-lemn al unei iubiri de țară copleșitoare. Țara aceasta a frumusețelor carpatine, Țara aceasta a ctitoriilor voevodale, Țara aceasta a eroismului românesc nu are nicăeri un altar mai învâlvorat decât în inima tinereții. Și'n această comunicare cu veacurile și cu sufletul lor, tinerețea învață să cunoască pașii lui Dumnezeu în istorie, se incadrează în atmosfera de evlavie și

duh creştin care pluteşte peste toate veacurile româneşti, peste toate vrerile neamului de ieri, de azi, de totdeauna.

In aceiaşi legătură de idei, se cuvine amintită atracţia tineretului pentru marile figuri ale istoriei, pentru oamenii mari, fie că se numesc eroi, genii sau sfinţi. El sesizează în aureola măreţiei lor, ecoul de furtună sau de seninătate sublimă al vrerilor ce mărturisesc despre alte zări decât cele pigmeice: zările spiritului creator, cu rădăcinile înfipte în veşnicia după care sufletul lui însuşi vibrează. In această plebiscitară aderare a tinereţii la eroism este încă un semn evident despre puritatea de suflet şi inima de flacără prin care tinereţea e îndreptată în chip firesc spre realităţile înalte ale duhului. E o aderare sinceră, spontană, fără calcule, pentrucă e expresia firii.

Şi în sfârşit iată-l pe tânărul student în odăiţa lui de studiu aplecat peste cărţi, însetat de ştiinţă, dar nu de o ştiinţă pură, gratuită ci de ştiinţa care să-i descopere adevărul. Gândul lui taie pârtii de lumină în besna misterului ce ne înconjoară: fiecare scânteere de gând, fiecare lărgire de orizont, fiecare biruinţă, este o explozie de bucurie, o încântare; este el sigur cu adevărul ridicat într'o altă sferă, într'o altă lume plină de lumină, plină de sens. Ce să spunem despre rugăciunea tinereţii? Ea este ca o uşoară fâlfâire de aripi către zările Dumnezeirii. Cea mai frumoasă imagine a tinereţii este tocmai această întâlnire directă cu Tinereţea cea veşnică, această revărsare de lumină cerească în candela de cleştar a tinereţii. Tinereţea e nostalgie — şi nostalgia este săgeata de rugă ţâşnită din arcul inimii spre necuprinderile cerului. Tinereţea e dor şi rugă, chemare şi înălţare: rugăciunea tinereţii se ridică pură spre Dumnezeu, aşa cum aburii pământului se înalţă diafan sub dogorile primăvăratice ale soarelui.

Aceasta este, într'o expunere sumară şi neîndemânatecă, tinereţea: un suflet pur care sesizează intuitiv adevăratele valori ale vieţii, o inimă entuziastă asemenea lavelor arzânde, deschisă ori cărui ideal, ori cărei dăruiri. Tinereţea este idealistă prin temperament.

Poate că în aceasta înşirare a elementelor constitutive ale tinereţii, aş putea fi acuzat de părtinire, de subiecti-

vism: artibui tinereții ceea ce în realitate nu posedă. Se vor găsi sceptici care să-mi pună în față tinerețea așa cum se manifestă real, în viața de toate zilele, și care să-mi reproșeze că tabloul e zugrăvit în culori prea optimiste. Răspunsul este acesta: una este tinerețea în potențialitățile ei, și alta este tineretul așa cum transformă aceste potențialități în faptă, în orientare de viață. N'am descris tineretul în aspectul lui cotidian ci am vrut să sesizez din experiența intimă a tinereții însăși zăcămintele lavatice pe care le poartă în sine. Cum sunt valorificate aceste zăcăminte este o altă chestiune, asupra căreia se cuvine să zăbovim acum.

Să ne imaginăm că moleculele bobului de grâu aruncat sub glie ar avea capacitatea de a raționa și de a dispune pe care o au oamenii. Noi știm că în bobul acela stau închise energii a căror desfășurare în mediul, în condițiunile date, este firicelul ce înfrânge greutatea brazdei, țâșnește sub lumina cerului și rodește spicul auriu al holdelor. Să ne închipuim că suntem în preajma încolțirii: din latente cum erau până atunci, diferitele tendințe devin active, devin lucrătoare. E în cuprinsurile micului univers o întreagă clocotire revoluționară, o trezire de energii care vor să spargă coaja existenței de până acum și să transpună bobul de grâu într'un alt orizont, pe linia destinului ce-i este înscris în fire. Și'n clipa aceasta în care parcă răsună trâmbițele învierii și noile energii se pregătesc să înfrângă bezna pământului spre a nizui către lumină, deodată în adunarea agitată a moleculelor se ridică gravă și severă o moleculă doctă, să-i zicem: un savant — materialist, care ține cam următorul discurs: „Ce nebunie pe tinerețea aceasta! E drept noi suntem o massă compactă de energii, prin care putem face lucruri mari. Dar cine va băgat în cap prostia să ne cheltuim aceste energii atât de scumpe pentru expediția — aventură împotriva gliei ce ne apasă? — Orice luptă e zadarnică: imperativul vieții este să stăm aici, în condițiunile în care ne găsim, și să ne cheltuim forțele numai pentru civilizarea terenului disponibil. Voi spuneți c'ar exista în voi nu știu ce impuls care vă chiamă din întunerec la lumină, de sub apăsarea pământului la liber-

tatea cerului, că el este garanția reușitei aventurii voastre, garanția biruinții voastre. Iluzii! Simple iluzii! Cuvinte deșarte! A văzut cineva vreun sol din ipotetica împărăție de dincolo de glie? Sau poate luați în seamă palavrele firicelului de iarbă sau ale râmelor ce n'au altă treabă decât să se plimbe și să mute vorbele dintr'un loc în altul, aceste ființe așa de ignorante, vrednice de dispreț? — Planurile voastre sunt halucinații, sunt închipuiri bolnave. Nu există nimic în afara gliei umede și negre, care e singurul univers real, singurul univers în care trebue să trăim. Experiența e mărturie sigură în acest sens. Cât despre așa zisele nostalgii ale luminii, tratați-le în consecință: ca niște intruși, ca niște fantome care ne turbură existența, care trebuesc eliminate pentru totdeauna din viața noastră. In loc să fie mulțumite că le tolerăm, ele pretind nici mai mult nici mai puțin, să sacrificăm miezul actual pentru aventura lor. Auziți! Sacrificiu! Pentru ce? — Pentru o iluzie.

Trăiască glia, mama și ocrotitoarea noastră! Trăiască bezna, universul firesc al respirației noastre!" Și savantul a coborît jos de pe tribună. O clipă a fost tăcere. Pe urmă adunarea s'a împărțit în tabere opuse. Cei mai mulți erau de partea oratorului. Cântărea greu în cumpăna lui toată experiența științifică pe care bobul de grâu o acumulase sub glie. Puținii, cei ce credeau mai mult în realitatea visului, în realitatea nostalgiei decât în mărturia brută a așa zisului experiment, au rămas izolați de o parte. Din pricina aceasta într'o zi de primăvară, când toate câmpurile străluceau de bucuria stăruinții, un singur bob de grâu a preferat să rămâe sub glie, pentru că a socotit mărginirea simțurilor, a experienții drept marginea realității și s'a opus năzuinții care corespundea unei realități mai reale decât orice experiment, tratând-o drept iluzie.

E, desigur, în amănuntele lui, un reportaj senzațional de primăvară... Ințelegeți ce s'ar fi întâmplat cu universul acesta dacă făpturile cele necuvântătoare și-ar împlini destinul în mod necesar și ar avea posibilitatea deliberării! De aici să nu trageți cocnluzii că rațiunea și știința ar fi vinovate de rătăcirile noastre. Nu rațiunea,

nici ştiinţa, ci numai acea raţiune orgolioasă, acea mentalitate zisă ştiinţifică, pentru cari nu sunt reale decât impresiile simţurilor, nu şi mărturiile spiritului: o raţiune şi o ştiinţă care nu se dilată pe măsura vieţii spre a o înţelege ci vrea să impună vieţii calapoadele înguste ale propriilor prejudecăţi. Dar să ne întoarcem la tinereţea noastră. Asemenea bobului de grâu, ea este o massă de energii clocotinde: energii biologice, dar mai ales energii spirituale. Nu biologicul este acela care înveşmântează tinereţea în vălul de farmec şi poezie al romantismului, ci tocmai acea neprihană a spiritului, acel entuziasm al inimii despre care spuneam că este zestrea cu care tinereţea întâmpină viaţa. Şi dacă există o nostalgie a tinereţii care ne întovărăşeşte ca o umbră, toată viaţa, ea nu este nostalgia anumitor senzaţii simţuale, ci este dorul după puritatea spiritului, după curăţenia inimii, care ne transpune într'o altă lume decât aceea a prozaismului cotidian. Tinereţea nu e o simplă etapă biologică: ea e nobleţea spiritului. In acest sens o trăim, o experiem toţi, la început. Pe urmă, pentru a o menţine, trebue să acceptăm „aventura" învierii sub zările luminii divine, pe care bobul de grâu n'a încercat-o şi mulţi tineri n'o încearcă din multe şi multe motive. Motivele nu ne interesează, n'avem răgazul necesar: ele sunt tot atât de temeinice ca motivele savantului moleculă. Semnalăm numai tragedia tinereţii, a omului modern în genere, care în loc să urmeze chemările a ceea ce e mai esenţial, mai nobil, mai autentic în fiinţa sa, închide spiritul în cuşca patimilor şi-l poartă în toate noroaiele vieţii. Sufletul devine doar o slugă, o himeră! Singura realitate este biologia. (Trăiască bezna de mormânt a gliei!) Nostalgiile sufletului sunt fulgi de zăpadă ce se topesc sub dogoarea de patimă şi jar a vieţii! Este o astfel de tinereţe, o astfel de viaţă, înviere? Nu. Că este explozie de energii, e neîndoelnic, dar înviere nu. E risipire, rostogolire oarbă, frenezie fără sens şi fără lumină. E bobul de grâu care rămâne îngropat sub glie, pentru că nu ascultă de nostalgiile duhului. Mai este o astfel de tinereţe cel puţin tinereţe? Nu este. Peste fervorile ei se pleacă umbra deşertăciunii, peste entuziasmele ei se prăvăleşte

piatra desamăgirii, a desgustului. Căci lumea lutului nu poate satisface niciodată vrerile de lumină ale duhului. Tinerețea aceasta e renunțare la orizontul real al tinereții; ea este propriu zis începutul îmbătrânirii, cum așa de pregnant se exprimă sf. Ioan Hrisostom: Hristos cere dela noi „prefacerea întregei noastre vieți. Noi însă după tinerețea câștigată prin har, ne întoarcem la prihana de dinainte și ne pregătim noi înșine, prin păcate, bătrânețea de dinainte" (Com. Rom. 6, 4; Cf. Gr. T. Marcu: Antropologia Paulină, p. 319). Orice patimă poartă în ea germenele morții: plata păcatului este moartea. Orice patimă ofilește tinerețea sufletului și o prăvălește în bătrânețea blazării. Patima este o boală care roade rădăcinile vieții și stinge luminile tinereții. Aceasta nu e teorie, e însăși mărturia experienței atât în viața individuală, cât și în viața socială. O societate dominată de patimi, roasă de viermele plăcerii, este o societate îmbătrânită, o societate în descompunere. Dar să nu insistăm prea mult asupra acestor fapte: ne chiamă în zâmbet de lumină tinerețea care nu e explozie oarbă de energii, tinerețea care e totdeodată și înviere.

Ce cere și ce oferă Hristos tinereții? Ce cere? Sinceritate față de sine însuși, sinceritate față de năvalnicele energii ale spiritului care sălășluesc într'ânsa, sinceritate față de zările și destinul ce-i sunt înscrise în suflet și în inimă. Să fii ceea ce ești; să trăiești în conformitate cu luminile cerului ce se răsfrâng în oglinda pură a sufletului. „Adevăr, adevăr zic vouă: de nu vă veți întoarce și nu veți deveni ca pruncii, nu veți intra în împărăția cerului". In creștinism pruncia, în simplitatea spiritului și puritatea inimii, așa cum a răsărit neprihănită ca un crin din apele de renaștere a sf. botez, este unitatea de măsură după care se judecă viața omenească, e piscul de azur spre care călătoresc, se orientează toate eforturile, toate dorurile, toate realizările. Toată truda creștinului este ca în călătoria mai liniștită sau mai bântuită a vieții, să nu renunțe la aripile de vultur ale tinereții spirituale.[1]

---

[1] Cf. eseul dlui Nichifor Crainic „Copilărie și Sfințenie" (în: Ortodoxie și Etnocrație).

Nu deschide concepţia aceasta pentru viaţa omenească o perspectivă statică, o perspectivă pur defensivă, o perspectivă îndreptată numai spre trecut, şi deloc spre viitor? Aparent aşa ar fi: a menţine la o anumită înălţime o poziţie pe care o aperi împotriva oricărui atac. Dar a-ţi menţine viaţa la o anumită linie joasă şi înjositoare, nu este tot o perspectivă statică a vieţii? In realitate însă concepţia creştină deschide zările necuprinse ale cerului, în cuprinsurile cărora viaţa rămânând la puritatea tinereţii, nu este totuşi încremenire, ci dinamism, nu e stare pe loc, ci creştere, nu e privire în trecut ci este arzândă după împlinirile viitorului. Dinamismul reiese pe de o parte din faptul că pentru păstrarea tinereţii spirituale se cere o luptă necontenită, o vigilenţă niciodată adormită, un efort mereu înoit de-a fi pe front, indiferent dacă frontul înaintează sau stă pe loc, e deja a lupta; mereu înoit pe de altă parte din faptul că tinereţea spirituală nu e o realitate statică: ea îşi intensifică energiile, îşi măreşte puterile, câştigă consistenţă şi se desvoltă până la măsura vârstei plinirii lui Hristos Precum menţinerea sănătăţii trupeşti nu presupune încetarea creşterii organice, tot aşa şi menţinerea sănătăţii sufletului, a tinereţii lui nu însemnează încetarea creşterii lui fireşti ci desvoltarea lui pe linia destinului ce-i este înscris în fire. Sfântul care a urcat pe culmile neprihanei celei dintru început, este şi nu este identic cu pruncul, cu tânărul care a fost. Este întrucât e învestmântat în zăpada aceleiaşi neprihăniri; este întrucât sufletul lui este viu păstrându-şi frăgezimea tinereţii şi trupul lui e înflorit în aceeaşi puritate ca atunci. Nu este întrucât starea lui de sfinţenie nu mai e o nevinovăţie naivă, ci o culme câştigată prin luptă şi sângerare, prin lacrimă şi rugă. Tinereţea lui nu mai este un mănunchiu de potenţialităţi înalte, ci e o tinereţă împlinită, o tinereţă încercată prin furtunile vremii, o tinereţă conştientă de sine, stăpână peste destinul ei. Creştinismul nu ne chiamă la o tinereţă statică, nici la o tinereţă etapă trecătoare ale cărei frunze să alimenteze melancolia toamnelor târzii şi amurgul îmbătrânirii iremediabile; creştinismul afirmă permanenţa tinereţii fără bătrâneţe, a tinereţii dinamice prin care devenim fii ai lui

Dumnezeu peste veacuri, în vecia cea fără de sfârşit. Tinereţea nu e o simplă etapă în viaţa omenească; ea e blazonul de nobleţe al spiritului care este ancorat dincolo de stihiile curgătoare ale vremii. Ce a însemnat creştinismul în decadenta, îmbătrânita lume greco-romană dacă nu vlăstărirea unei tinereţi creatoare în care omenirea a fost înoită din temelii? Ce a însemnat pentru amurgul societăţii antice apariţia creştinismului dacă nu un răsărit de soare prin care primăvara duhului a năvălit în lume ca să o transfigureze, să o umple de adevăratele seve ale vieţii? Creştinismul este primăvara netrecătoare a istoriei, este tinereţea ei cea nebiruită. El e religia tinereţii, a tinereţii fără de bătrâneţe şi a vieţii fără de moarte.

Nu însemnează însă această accentuare a tinereţii spirituale negaţia totală a tinereţii biologice? Este o întrebare care nelinişteşte pe cei ce sunt mult prea conştienţi că trăiesc în trup. Acestora le putem da răspunsul liniştitor că Iisus Hristos s'a întrupat fiind Dumnezeu deplin şi om deplin, trup şi suflet, tocmai pentru a ne îndruma printre Scyla şi Caribda pe cărarea adevăratei preţuiri a sufletului şi a trupului. Priviţi la El şi veţi înţelege ce însemnează tinereţă creştină care învălue în valurile ei de lumină fiinţa umană în întregimea ei. Creştinismul nu are o atitudine negativistă faţă de trup, aşa cum excelează filosofiile esoterice ale Indiei, spiritismul sau teosofia, după aiurerile cărora leşină atâţia snobi ai societăţii moderne ce şi-au pierdut până şi amintirea tinereţii. Nu! Creştinismul este valorificarea pozitivă a omului întreg, ca fiinţă psihofizică. Singurul duşman al creştinismului nu este trupul, ci este patima, este pofta pătimaşe. Şi anume: nu numai pofta trupească ci şi patima sufletească, nu numai poftele trupului ci şi poftele spiritului. Ar putea susţine cineva că de vreme ce creştinul combate patimile sufleteşti este duşman al sufletului? De sigur că nu. Ar fi socotit nebun. Cu aceeaşi dreptate se cuvine să spunem că de vreme ce creştinul luptă împotriva patimilor trupeşti, nu este duşman faţă de trup ci este adevăratul lui prieten. Orice patimă este ruină trupească şi sufletească, orice despătimire a firii este împrimăvărare atât a trupului cât şi a sufletului. Patima este

pervertire a energiilor trupeşti şi sufleteşti, este îndobitocire, este degradare, este îmbătrânire şi arvună a morţii; tinereţea creştină dimpotrivă, fiind despătimire, e funcţionare pură, neîntinată a tuturor puterilor psihofizice, este spiritualizare, este înălţare, este întinerire şi arvună a vieţii. Nimic din firea omenească nu este eliminat, decât păcatul, decât patima care nu-i aparţine, care este împotriva firii, care este un strein intrus, ca vâscul ce suge seva copacilor. Toată fiinţa omului pătrunsă de puterile harului, creşte aşa cum cresc holdele primăverii sub razele soarelui, se luminează, se purifică, se desăvârşeşte şi devine transparenţă a măririi divine, precum fierul înroşit iradiază de dogoarea focului. Acest adevăr este evident pentru cel ce concepe pe om în unitatea lui concretă. Aşa cum există oameni trupeşti, oameni în care plăcerea trupească s'a revărsat asupra sufletului făcându-l rob al patimilor, tot aşa sunt şi oameni duhovniceşti în care energiile sufletului s'au revărsat asupra trupului şi l-au înduhovnicit în aşa fel încât „acesta (adică trupul] leapădă poftele rele trupeşti şi se supune sufletului devenind tot omul duh (Dr. D. Stăniloae: Gr. Palama, p. 66). Şi dacă omul este o unitate, iar nu o căruţă trasă de doi cai în direcţii opuse, trupul însuşi trebue să fie şi este colaborator al sufletului, iar sufletul însuşi trebuie să poarte grije de trup în aşa fel încât omul întreg să se mântuiască. Patima singură este pricina disarmoniei din om. Cu cât însă păşim mai hotărât pe calea tinereţii spirituale, cu atât unitatea dintre trup şi suflet devine mai reală, mai evidentă. Căci, în concepţia creştină, nu numai sufletul e sortit veşniciei, ci şi trupul se va transfigura în lumina învierii, spre a ancora la limanul împrimăvărării veşnice. De aceea, bucuria produsă de harul dumnezeesc în inimă, se dă şi trupului ca o arvună a viitoarei lui nestricăciuni“ (id. ibid.)

Concepţia creştină în acest sens e rezumată magistral în următoarele cuvinte pauline: „Purtaţi grije de trupul vostru, dar *nu spre pofte*“. „Au nu ştiţi că trupul vostru este templu al Sf. Duh? Preamăriţi dar pe Dumnezeu în trupul şi duhul vostru, care sunt ale lui Dumnezeu“ (I Cor. 6, 23).

Acum cred că aveţi imaginea deplină a tinereţii creştine: nici un măgar sănătos ca în concepţia biologică, nici un filosof ofticos ca în negativismul esoteric, ci un tânăr cu sufletul şi trupul purificat de patimi după chipul şi asemănarea cea neatinsă a lui Iisus Hristos, un tânăr a cărui prezenţă este bucurie, lumină, nevinovăţie, nobleţe. Priviţi-L pe Iisus, avea numai 30 de ani, cu faţa inundată de lumină trecând prin holdele Palestinei, admirând podoabele crinilor, mângăind capetele bălaie ale pruncilor, scrutând seninătăţile cerului. In fiinţa lui păcatul, patima n'are parte. El este mai pur decât lacrima de rouă a florilor, mai curat decât cerul înseninărilor albastre de după furtună. Prezenţa Lui este duh şi viaţă, este cer şi minune, este lumină şi dragoste. Priviţi în acelaş timp pe tânărul, cel mai tânăr ucenic, Ioan, pe sublimul vestitor al iubirii divine, aplecat la Cina cea de Taină la pieptul lui Iisus: este icoana care caracterizează atitudinea tinereţii faţă de Iisus. Şi ea este: smerenie şi dăruire, dragoste şi contemplaţie.

Nu este aceasta tinereţea cea adevărată, purificată de patimi, plină de bunătatea, plină de bucuria, plină de lumina, plină de frumuseţea, plină de neprihana lui Hristos? Căci creştinismul acceptă tot ceea ce e bun, tot ceea ce e frumos, tot ceea ce e bucurie înaltă, tot ceea ce e nobleţe. El nu distruge firea, ci o purifică, o aduce din boală la sănătate, din pervertire la starea ei naturală, din patimă la înviere. Cum însă e posibilă realizarea acestei tinereţi? Răspunsul e simplu: cum e posibil ca bobul de grâu să încolţească şi să devină spic? Prin aşezarea lui în condiţiunile naturale de desvoltare şi mai ales prin lumina şi căldura soarelui. Tot aşa şi învierea devine o realitate, iar tinereţea o permanenţă prin aşezarea omului în condiţiunile conforme naturii lui. Şi care e condiţia esenţială pentru desvoltarea firii umane pe linia destinului propriu? Este viaţa în Dumnezeu, este căldura dragostei lui Hristos şi lumina învăţăturii Lui sfinte. Ce este soarele pentru viaţa plantelor, este Dumnezeu, este Hristos pentru viaţa spiritului, pentru viaţa omenească. Tinereţea noastră e participare la tinereţea Lui cea veşnică, neprihana noastră e participare la divina

Lui neprihănire, învierea noastră este participare la învierea Lui. El singur este dătătorul vieții și al învierii, pentru că El singur este și biruitorul morții și al păcatului. El singur este Fiul Omului, adică Acela în care firea omenească strălucește în puritatea ei naturală.

Anumiți oameni de știință iau pe om așa cum este azi, cu trupul și sufletul tulburate de bezna păcatului și a patimii și conchid că aceasta e natura omului și pe temelia aceasta construesc „viziunea" unei societăți ideale: aceasta e tot una cu zidirea unui oraș pe un teren vulcanic, necontenit răvășit da cutremure. Concluzia este falsă: ea e identică cu o teorie care susține că starea naturală a apei este cea tulbure, pentru că apele din râuri, mai ales cele ce trec prin orașe, sunt tulburi, că apa trebue să fie ca smoala pentru că așa e apa Dâmboviței la București. Tulbureala însă nu aparține apei, ea este un element strein. Tot așa nici patima, nici păcatul nu aparține firii. Firea omenească așa cum a ieșit din mâna lui Dumnezeu este asemenea apelor cristaline: pură, neîntinată. Păcatul a tulburat-o. In Iisus Hristos o avem din nou în starea ei de puritate originală, prin care se joacă, strălucește lumina Dumnezeirii, o avem în starea ei de transfigurare. El este modelul suprem, modelul concret al omului după destinul ce i l-a înscris Dumnezeu în fire. De aceea în fiecare creștin trebue să prindă Hristos chip, spre a-l purifica de tulbureala păcatului și a-i reda curățenia naturii cea dela isvor. Numai prin comuniunea reală, comuniunea tainică prin legătura în dragoste și rugă cu Iisus Hristos năvălesc în noi puterile harului sub acțiunea căruia ne purificăm și înflorim din lumea de mâl și întunerec a păcatului spre zările de lumină și fericire ale cerului. Este doar o experiență frecventă, că în legăturile dintre oameni se aplică într'un anumit mod, principiul vaselor comunicante: este tendința spre o ridicare și o coborîre la acelaș nivel. Intr'o societate de robi ai păcatului, tovarășii se nivelează în păcat; în societatea unui om superior, cei din jur tind să fie la înălțimea ei. Și sunt unii oameni cari au puterea de a smulge neamuri întregi din somnolență și a le ridica pe culmi. Prin Iisus Hristos, căpetenie a omenirii înoite,

avem puterile din care dacă ne împărtăşim ne ridicăm iarăşi din starea decăzută de azi la starea firească de făptură învăluită în luminile pure ale veşniciei. El nu ne hrăneşte cu apa tulbure a plăcerii aducătoare de moarte, ci cu apa vie zămislitoare de viaţă, condiţie neînlăturabilă a învierii noastre. „Eu am venit ca lumea viaţă să aibă şi să o aibă din belşug" (Ioan 10, 1), e mărturia Lui. Legătura aceasta intimă cu Hristos, fără care înoirea omenirii este imposibilă sau e o simplă amăgire, îşi are expresia simbolică în legătura dintre mlădiţe şi butucul viei: „Rămâneţi întru Mine şi eu întru voi. După cum mlădiţa nu poate aduce roadă dela sine, dacă nu rămâne în viţă, tot aşa nici voi nu puteţi aduce roadă dacă nu rămâneţi în Mine. Eu sunt viţa, voi mlădiţele. Cine rămâne în Mine şi în cine rămân Eu aduce multă roadă, căci despărţiţi de Mine nu puteţi face nimic" (Ioan 15, 4-5). Incorporarea aceasta în şuvoiul vieţii lui Hristos, în seva butucului viei, în puterile învierii lui Hristos se realizează în chip nevăzut, prin sfintele taine, dar devine lucrătoare prin efortul fiecăruia de a rămâne în Hristos, de a-şi conforma viaţa poruncilor Lui, de a ajunge la asemănarea cu El.

Şi aici intervine a doua condiţie a învierii. Ea se lămureşte tot după analogia bobului de grâu. Spre a încolţi sub acţiunea căldurii solare, bobul semănat sub glie trebue să accepte moartea vechii lui fiinţe. Tot aşa spre a păşi pe căile de lumină ale învierii trebue să accepţi moartea „trupului păcatului", a omului celui vechiu, crucificarea pornirilor pătimaşe, să accepţi crucea şi suferinţa; ca să participi la înviere trebue să participi şi la crucificare.

Trebue să învingi, asemenea lui Hristos, moartea prin moarte, adecă moartea care ar fi urmarea păcatului prin omorârea păcatului, pentru a te bucura de viaţa cea nouă în Hristos. Căci patima, deşi nu este conformă naturii omeneşti, ci o pervertire a ei, o lucrare împotriva ei, totuşi e aşa de lipită de noi încât a renunţa la ea e o suferinţă, a lupta împotriva ei o crucificare, dar o suferinţă purificatoare, o crucificare mântuitoare. „Socotiţi-vă morţi faţă de păcat şi vii pentru Dumnezeu în Iisus Hristos Domnul nostru" (Rom. 6, 11), e imperativul vieţii cre-

ştine. Propriu zis, noi experiem concomitent în fiinţa noastră, atâta vreme cât suntem pe pământ, şi crucea şi învierea, şi suferinţa şi bucuria, şi răsboiul şi pacea, şi furtuna şi transfigurarea. De aceea tinereţea creştină este o realitate paradoxală cum de altfel este orice încolţire la o nouă viaţă: totdeodată moarte şi înviere, suferinţă şi eliberare. Corabia care pleacă din port, prin aceeaşi mişcare se şi depărtează de ţărm şi se şi adânceşte spre inima mării. Aşa şi tinereţea creştină: prin aceeaşi luptă se şi depărtează de ţărmul împătimirii şi se şi adânceşte în oceanul de lumină al învierii. De altfel cine ar putea spune că este scutit în viaţa aceasta de suferinţă? Nimeni. Suferinţa e umbra ce însoţeşte statura omului pe pământ ca mărturie a înălţimii de destin din care a căzut. Cu o deosebire: pentru cei ce nu cunosc pe Hristos, ea este un chin fără sens, o rană fără leac, o durere născătoare de desnădejde; pentru cei ce sunt ai lui Hristos ea este unealta purificării, instrumentul prin care Dumnezeu ne ciopleşte fiinţa după măsura frumuseţii ei primordiale, e calea îngustă şi spinoasă care se odihneşte pe culmile de azur ale învierii. Din pricina aceasta dacă viaţa fără Hristos e orbecăire în întunerec şi suferinţă fără salvare, viaţa în Hristos este eliberare, bucurie, fericire, un ecou anticipativ al fericirii veşnice.

Tinereţea creştină, tinereţea pe care o purtăm fiecare în noi, este omul întreg modelat, purificat, transformat, transfigurat sub revărsarea de lumină şi cer a harului divin, har care este condiţiunea esenţială a învierii noastre, har care nu e altceva decât iubirea lui Dumnezeu ce ni s'a dat, ce ni s'a descoperit în Iisus Hristos.

Acum cred că putem răspunde la întrebarea: care este taina învierii noastre? Pentru tinerii cu inima şi cugetul încă neprihănite, este aceasta: consecvenţa, sinceritatea cu orice preţ faţă de energiile tinereţii harice, faţă de zestrea spirituală cu care păşesc în viaţă, faţă de comoara pe care harul baptismal a îngropat-o în pământul inimii noastre. Ce însemnează: cu orice preţ? Însemnează: cu preţul luptei neadormite împotriva patimilor ce vor să-i abată dela puritatea tinereţii. O astfel de tinereţă dacă

este luptă, este tot deodată și în chip preponderant bucurie, bucurie înaltă cât seninătățile cerului. De aceea, fecioria frântă din nevinovăția raiului este floarea de crin a tinereții creștine.

Pentru cei ce au coborît în bătrânețea și în moartea păcatului: convertirea, ruperea cu trecutul, hotărîrea de a începe o viață nouă, de a redobândi tinerețea și viața ce le-au risipit, renașterea după pilda fiului rătăcit, posibilă în smerenie și căință. Pocăința este toiagul sfânt care izbind inima împietrită în păcat face să țâșnească din ea apa vie a mântuirii. Toată Scriptura e o chemare la pocăință. Intoarceți-vă, curățiți-vă, și „după cum odinioară v'ați făcut mădularele voastre roabe ale necurăției și fărădelegii, așa acum să vă faceți mădularele voastre roabe ale neprihănirii, ca să ajungeți la sfințirea voastră" (Rom. 6, 19), este chemarea creștinismului în vârtejul de patimă și suferință a vremii.

Se vorbește azi de un veac nou, de o înoire a istoriei, de o vreme a tinereții. Iluzii deșarte, vorbe spulberate în vânt! Atâta vreme cât omenirea se va îndepărta de Hristos nu există nici o posibilitate de înoire a istoriei; dimpotrivă, patimile vor deveni din ce în ce mai fierbinți, vor clocoti cu înflăcărări de iad și societatea va coborî din ce în ce mai mult pe scara îmbătrânirii, a disoluției și a morții. Există o singură primăvară a istoriei: aceea în care cerul s'a pogorît pe pământ și pământul a fost ridicat la cer. Ea își are începutul în învierea lui Hristos și capătul în viața cea veșnică. Orice înoire a omenirii, spre a fi reală, trebue să fie încadrare în energiile acestei primăveri; orice întinerire efectivă a neamurilor trebue să soarbă din sevele ei făcătoare de viață; orice înviere trebue să fie participare la învierea lui Hristos. Există o singură putere de înoire a omenirii, o singură zare de sens și lumină a istoriei, o singură nădejde de înviere într'o nouă viață: Iisus Hristos, Domnul și Stăpânul veacurilor, Căpetenia veșnică a omenirii înoite...

BLESTEME ȘI AFURISENII

de

Prot.-Stavr. Dr. SEBASTIAN STANCA

Consilier episcopesc i. p. Cluj-Sibiu

Toate obiectele întrebuințate în slujba cultului divin din Biserica creștină au fost învestite în cursul tuturor vremilor cu nimbul sfințeniei. Nesocotirea sau profanarea lor a fost și este și astăzi considerată un sacrilegiu vrednic de pedeapsă dumnezeească. Biserica creștină și în special biserica românească a și legat acest sacrilegiu de cele mai grele blesteme și afurisenii.

Afurisenia, ca un act de apel la Dumnezeu ca să pedepsească pe călcătorii de lege, a fost practicată și de Iudei încă înainte de Hristos. In concepția lor, Dumnezeu este răsbunătorul faptelor nelegiuite.

Biserica creștină apelează la Dumnezeu ca să îndrepte pe cel păcătos, întorcându-l la calea adevărului și numai în caz că acesta refuză îndreptarea cu încăpățînare, atunci „să-ți fie ție ca un păgân și vameș".

In acest sens admite însuși Mântuitorul pedeapsa blestemului și afuriseniei. Apostolii și urmașii lor au dispoziții precise pentru aceste pedepse asupra creștinilor cari vatămă temeiurile de credință ale Bisericii. Apostolul Pavel este cel mai sever în chestiunea aceasta: „să dați pe unul ca acela Satanei spre peirea trupului ca duhul să se mântuiască în ziua Domnului" (I Cor. 5, 3—5).

In biserica creștină pedepsirea păcătosului s'a întemeiat pe credința în dreptatea lui Dumnezeu și încrederea nestrămutată că Dumnezeu ascultă pe cel ce apelează la dânsul cu dreptate și pedepsește pe făcătorii de rele.

Convingerea aceasta s'a întărit și mai mult prin exemplele concrete de pedepse dumnezeești. Cu moarte a fost pedepsit Cain pentru uciderea fratelui său, Datan și Aviron pentru îndărătnicie, Vooz pentru nesocotirea celor sfinte,

Iuda pentru vinderea lui Iisus, Anania şi Safira pentru hula împotriva Duhului Sfânt, Arie pentru eresie, etc.

Este adevărat că în veacurile prime ale creştinismului blestemul şi afurisenia se aplicau numai ereticilor şi în general tuturor celor ce călcau temeiurile de credinţă ale Bisericii creştine. Cu desvoltarea şi concretizarea formelor cultului au trecut aceste pedepse şi asupra celor ce profanau obiectele acestui cult, şi s'a încetăţenit mai ales dela lupta pentru cultul icoanelor. Sinodul al şaptelea ecumenic s'a ocupat anume cu această problemă, iar patriarhul Metodie a şi întocmit în 842 un anumit ritual pentru anatemizare, fixat pentru Dumineca primă din postul mare, Dumineca Ortodoxiei.

Utilizarea blestemelor şi afuriseniei a fost practică pe o scară întinsă din gură în gură, din generaţie în generaţie şi la poporul nostru în multe şi variate forme. Pe obiectele cultului divin formulele n'au putut fi fixate până când au apărut hrisoavele şi tiparul. Atunci s'a ivit mijlocul cel mai potrivit pentru plasarea acestor formule pe paginile hrisoavelor şi ale cărţilor bisericeşti. Sfinţenia cărţilor şi materia hârtiei, care păstrează în chip vădit acele formule, erau o garanţie sigură pentru cel ce dăruia cartea, că ea constitue o mărturie incontestabilă în faţa lui Dumnezeu despre dreptatea cererii amatorului, iar Dumnezeu o ocroteşte şi pedepseşte pe cel ce o înstrăinează. De aceea, pentru ca siguranţa aceasta să fie mai temeinică, preoţii şi cântăreţii ştiutori de carte fixau formulele în litere chirilice, cu predilecţie pe interiorul tablelor de lemn, legate în piele, ale cărţilor bisericeşti.

Blestemele şi afuriseniile se prezintă în nenumărate variante. Unele se rezumă la simple avertismente: să nu pice cărţile cu ceară, să nu le rupă, să nu le înstrăineze; altele ameninţă cu anatema, maranata, treclet şi proclet; urmează apoi blestemele şi afuriseniile cele mai înfricoşetoare. Toate au la temelie apelul la cei 318 sfinţi părinţi din Niceea şi osânda lui Iuda şi Arie. Formula aceasta stereotipă se complectează însă în cele mai multe cazuri cu adausurile cele mai bizare, după importanţa pe care o atribuiau cărţilor donatorii lor. Astfel de adausuri

sunt de ex. afurisenia „cu sfinţii cari au făcut aceste liturghii", cu cei 12 apostoli, cu sfintele soboară, cu sfânta Troiţă, cu sfintele evanghelii, cu sfânta maică Fecioară, cu sfinţii îngeri, cu sf. Dumitru, cu cele 40 liturghii, cu „vlădica" Hristos, cu mărturia apostolilor Petru şi Pavel sau a arhanghelilor Mihail şi Gavriil, cu cei 14 patriarhi, bubele lui Ghiezi şi tremurul lui Cain, etc.

Popa Gheorghe Chiş din Remetea (Turda) consideră aceste legăminte un fel de „contractuş" cu Dumnezeu şi înseamnă în 1805 pe un Triod, ca „cel ce va fura această carte să fie proclet şi treclet şi anatema şi blestemat şi afurisit şi preafizit de 318 sf. Părinţi de Nichie şi de ceilalţi sf. Părinţi din soboare şi să i se verse maţele precum i s'au vărsat lui Arie şi să-l înghită pământul de viu, precum a înghiţit pe Noftan şi Aviron şi să-i fie trupul lui ca piatra ce mucezeşte şi ca fierul ce rugineazǎ".

Era deci imposibil ca aceste osânde înfricoşate să nu dea şi rezultatele dorite de cucernicii donatori ai cărţilor.

Astfel mărturiseşte Savu ot Cut într'o însemnare din 1710 în Cazania lui Varlaam din biserica dela Sebeş-Alba că afurisenia s'a prins, căci „această carte a fost dată la sf. beserecă de Solomon să fie de pomană pentru moartea fratelui său Simion, pe care l'au omorât în câmpie. Ci au luat-o dela ucigaşi, că şi-au plătit cu capul aceia cari au omorât pe Simionu Sibierului".

Iar Popa Ion Condor din Mănăstireni (Cluj) înseamnă în 1852 pe Evanghelia de Bucureşti (1750) că un hoţ a furat cărţi şi alte lucruri sfinte din biserică. „Dar Dumnezeu n'a lăsat în deşert rugăciunile feţelor bisericeşti, ci în ziua de Paşti 1852 au prins pe hoţ în altar ascuns sub prestol. Numele furului Dan Simion a lui Dan Mihai fiu. L'au scos afară mai mort şi şi-a mărturisit greşeala". Spune apoi mai târziu că hoţul n'a putut suporta ruşinea şi-a pierit din sat.

Este însă bătător la ochi faptul semificativ că deşi legământul blestemului şi al afuriseniei este înfricoşat, totuşi unele cărţi au fost înstrăinate din bisericile cărora au fost dăruite şi vândute chiar de preoţi altor beserici. Mărturisesc aceasta unele însemnări din cărţile bisericeşti din judeţele Maramureş şi Satu Mare. De ex. Popa Crişe din

Uilac vinde în 1773 o Evanghelie bisericii din Odorău, Popa Todea din Săsari vinde un Chiriacodromion bisericii din Pişcari, Protopopul Ion din Odorhei vinde în 1756 un Straşnic bisericii din Arduzel, care ajunge apoi în Soconzel, Popa Ion din Ciocman vinde în 1744 un Chiriacodromion la Lemniu şi apoi la Vărai, Popa Grigorie din Bârsana vinde în 1743 un Penticostor bisericii din Sârbi, Popa Samuil din Dragomireşti vinde în 1763 un Straşnic bisericii din Ieud, Popa Gherasim din Maeru vinde în 1783 un Catavasier cantorului din Săcel, iar acesta mânăstirii din Moisei, etc.

Cum s'ar putea explica acest fapt? Nu-i putem da altă explicare decât împrejurarea că fiind cărţile tipărite în tiparniţele din Sibiu, Râmnic, Iaşi, Bucureşti, Târgovişte, adică în tipografii ortodoxe, preoţii uniţi din Maramureş şi Satu Mare probabil că s'au considerat imuni faţă de acele legăminte de blesteme şi afurisenii ortodoxe şi au vândut cărţile fără frică de pedeapsă dumnezeească. Sau având putere de legare şi deslegare vor fi utilizat acest har dumnezeesc şi pentru persoana lor, deslegându-se de orice osândă pentru fapta ce-o săvârşiau.

Dar formulele de blestem şi afurisenie nu s'au mărginit numai la utilizare în cadrele Bisericii. Ele apar şi în acte civile particulare şi în hrisoavele Domnilor români, încă înainte de a intra în cărţile bisericeşti.

Astfel face Vlad Vodă, în 20 Ian. 1432, mai multe donaţii în ţinutul Făgăraşului, iar în hrisovul de donaţie, utilizează şi formula de blestem şi afurisenie pentru cei ce nu vor respecta dispoziţiile lui. Dumnezeu să-i bată şi să-i rănească aici şi în viaţa viitoare şi să fie blestemaţi de cei 318 sfinţi Părinţi adunaţi în Nycaea şi să aibă moştenirea lui Iuda şi Arie şi părtaşi să fie cu cei ce au batjocorit pe Hristos Dumnezeu, sângele lui să cadă pe ei şi pe copiii lor în veci.

Hrisovul acesta, scris în slavoneşte, a fost tradus abia în 27 Sept. 1727 în limba ungurească, în Cluj, de arhidiaconul Svidorovici şi învăţătorul Pothberger.

„Az ur Isten verje meg és sebesitse meg itt és a jővendő életben és legyen átkozot az 318 szent atjaktól a

kik Nycaeában ősszve gyűltele volt és Iudással és Ariussal legyen örőksége és azokkal, kik kiáltoztak az Isten Christusnak, az ő vére legyen rajtok és az ő fiain, a mely meg vagyon és leszen mind őrőkké. Amen. Tergovist mense Ianuario die 20 anno 6940". (Transilvania 1873 p. 6).

Tot Vlad Vodă dă în 8 Sept. 1439 și tot din Târgoviște alt hrisov în care dă voie tuturor negustorilor din țările vecine „să vină și să vânză și să cumpere tot ce le place", în voie liberă. Dispune ca această poruncă să fie respectată și de urmașii lui, iar cine nu va ținea seamă de ea să fie blestemat de 318 sfinți Părinți din Niceia și afurisit ca Iuda și ca Arie (N. Iorga: Istoria Românilor în chipuri și icoane, p. 301).

Cu două sute de ani mai târziu, utilizează și Radu Șerban Vodă blestemul în testamentul său din 28 Febr. 1620: „Las cu blestem această tocmeală a mea să fie neschimbătoare, iar cine o va strica să fie blestemat de 318 Părinți și să lăcuiască cu Iuda și cu Arie" (N. Iorga: o. c. p. 190).

Utilizarea blestemelor și afuriseniilor s'a practicat pe o scară întinsă mai ales în veacul al XVIII-lea, când achiziționarea cărților bisericești era mai costisitoare. Sporul tiparului din veacurile următoare a dat posibilitate oricui să poată achiziționa cu cheltuială mai mică o carte bisericească și să o dăruiască bisericii. In consecință, și legămintele de blesteme și afurisenii au început să dispară și în cărțile vremilor noastre rar se mai găsește câte o însemnare cu rezerva acestor legăminte.

Este însă incontestabil că acestor blesteme și afurisenii le putem mulțumi faptul că în bisericile noastre s'a păstrat un număr excepțioal de mare din cele mai vechi cărți bisericești. Aceste legăminte le-au salvat și cu ele împreună au păstrat și o mulțime de însemnări de importanță istorică pentru trecutul vieții noastre bisericești.

MIŞCAREA LITERARĂ

Eugeniu Speranția: SYSTÈME DE MÉTAPHYSIQUE. Sibiu, „Cartea Românească din Cluj" 1943, p. 325.

Cartea cea mai recentă a marelui gânditor care este profesorul Eugeniu Speranția dela Universitatea din Cluj-Sibiu, este fără îndoială una din cele mai de seamă opere cari au apărut în veacul nostru, nu numai în literatura românească ci și în literatura europeană și extra-europeană. E o carte reprezentativă în cultura umană, o carte de autentică gândire filosofică, ce poate face aceeași cinste și altor literaturi, nu numai celei românești.

Concepută într'un mod original și scrisă cu o rară obiectivitate și limpezime, ea desvălue un ocean de taine, o imensitate de necunoscute ale cunoașterii și ale vieții umane, pe lângă cari cei mai mulți gânditori, în goana după originalitate și după cabalistică filosofică, le-au ignorat sau le-au negat în chip dogmatic, fără a le putea totuș evita, pentrucă prea sunt prezente operațiunile spiritului și în viață.

A face rezumatul unei astfel de opere, este aproape cu neputință; în orice caz, oricât de sumar ar fi acel rezumat, el trebue să întreacă cu mult paginile unei prezentări sau recenzii obicinuite.

Autorul însuș mărturisește în prefața operii sale, că ea reprezintă sinteza unei „cugetări cu ascensiuni metafizice" de mai bine de treizeci de ani. După ce citești o astfel de mărturisire și după ce o verifici vâslind prin adâncul unei gândiri desvăluitoare de taine pe fiecare pagină, încercând aceleași trăiri pe cari le-ai mai încercat făcând lectura cărții lui A. Carrel „Omul ființă necunoscută" îți vine într'adevăr prea greu să încerci o rezumare a ei, pentrucă pur și simplu nu poate fi rezumată. Cartea profesorului E. Speranția s'ar putea întitula foarte bine „Fața necunoscută a gândirii umane".

Pentru ca cetitorul să-și poată face o idee despre cuprinsul acestei cărți, suntem nevoiți să indicăm aci titlul capitolelor ei, după tabla de materii, spicuind și o seamă din concluziile pe cari le formulează autorul la finea capitolelor (pp. 70—71; 122—123; 165—166).

Introducerea.

Cartea întâia: Analitica cugetării teoretice.

Partea I. Analiza problematicei generale.

Concluzii: 1. Există un misterios ce suprem (dat), având un caracter necondiționat și absolut, spre care spiritul nostru tinde și urcă mereu.

2. Există un tot suprasensibil, din care derivă posibilitatea de a exista a fiecărui fapt elementar.

3. Spiritualul este singura justificare şi singurul determinant al acţiunilor reale intenţionale. Intreg realul imediat care ne înconjură, tot ceea ce constitue realitatea directă, nu se concepe decât în funcţiune de ideal.

4. Spiritului îi e sete de sine însuşi: aceasta este nevoia de spiritualitate.

5. Noi posedăm, în chip primordial şi implicit, idei absolute.

6. Există o contiguitate universală (un nex) a tot ce se petrece vreodată.

7. Tot ce este concret, relativ şi contingent, presupune abstractul, absolutul şi necesarul, de cari depinde şi din cari îşi trage explicaţia.

8. Fiecare lucru constitue realizarea sau manifestarea aproximativă a unei norme mai mult sau mai puţin ascunse. Spiritul presupune norma în orice lucru şi deasupra oricărui lucru.

9. Zona „cuprinsurilor şi a materiilor" este regnul experienţei. Zona „formelor" rezidă în spirit şi este veşnic căutată prin setea de a şti (cunoaşte).

10. Ideia de „Lume" este temeluită pe ideia aprioricā a unui infinit împlinit dat în chip global şi care precedează orice lucru.

11. Ideia de persoană nu poate fi concepută decât cu ajutorul unui dat transcendental.

12. Cugetarea preferă idealitatea şi nu materia brută. Fiinţa noastră nu se împlineşte decât prin idealitate.

13. Spiritul nostru este limitat şi insuficient sie însuşi.

14. Dar această deficienţă a spiritului nostru e întâmplătoare şi nu necesară. Ea nu ţine de esenţa spiritului.

15. Există o „supra-fiinţă" o „plus-fiinţă" care constitue obiectul aspiraţiunii şi a datoriei spiritului nostru, care e numai întâmplător deficient.

16. Există un adevăr obiectiv, unic şi independent de noi, care ţine de-o zonă transcendentă şi neschimbătoare.

17. Noi avem facultatea şi posibilitatea de a ne ridica spre această zonă şi de a ne-o apropia nelimitat.

18. Ca fiinţe cugetătoare, noi suntem îndreptaţi spre această zonă transcendentă şi depindem de ea.

Partea II-a. Analiza tematicei generale.
Secţiunea I. Analiza conţinuturilor date.
(Cap. 2: Cogito ergo credo
„ 3: Subiect, obiect, realitate
„ 4: Nemurirea, etc.
Secţia II. Analiza intelectului procesual.

Concluzii: 1. Există ceva în mod independent de subiectul nostru cugetător: raportarea la transcendent este obligatorie şi inerentă cugetării.

2. Distincţia subiectului şi a obiectului este în chip inevitabil (infailibil) prezentă la baza oricărei cugetări.

3. Obiectul nu poate fi definit decât ca cugetabil, adecă conform cu exigenţele cugetării şi deci eminamente raţional.

4. Există lucruri cari sunt şi dăinuesc independent de subiectul cugetător.

5. Subiectul nu e cauza obiectului şi obiectul nu e cauza subiectului.

6. Materia este obiectul considerat în cuprinsul său.

7. Spiritul este un subiect existent în sine, ca principiu al formei.

8. Spiritul (subiect ontologic) nu depinde de corp (obiect ontologic) şi deci moartea acestuia nu atrage în mod necesar dispariţia aceluia. Prin urmare nu există nici un temeiu pentru a susţine mortalitatea spiritului.

9. Orice lucru care există, presupune o esenţă neschimbătoare.

10. Punctul de plecare al oricărei cunoaşteri este admiterea unui principiu etern, prealabil şi necesar, pentru tot ce este dat.

11. Orice fiinţă se reazimă pe Etern.

12—18. Există un principiu superior în care rezidă posibilitatea existenţii şi pe care se reazimă tot ce există.

19. Lumea şi noi suntem atârnaţi de o putere superioară, care se manifestă totdeauna şi pretutindeni, dar a cărei esenţă ne rămâne veşnic ascunsă.

Cartea a doua. Analitica cugetării practice.

Partea I. Explorarea Teleologiei.

(Cap. I. Legea legii,

„ II. Poruncile libertăţii,

„ III. Imperativul spiritualităţii,

„ IV. Libertate şi nemurire.

Partea II: Explorarea acţiunii.

Partea III: Explorarea Interspiritualului.

Concluzii: 1. 2. Există în mod necesar o lege imperativă pe lume, condiţie primordială şi anticipativă a existenţii noastre.

3. Există dincolo de orice atitudine personală un izvor de obligaţiuni şi un criteriu suprem de orientare.

4. Inafară de orice contingenţă şi de orice dat empiric, există un principiu de legalitate, fundamentul posibilităţii legilor imperative şi busola sensului lor.

5. Intrucât suntem fiinţe spirituale noi ne ştim şi ne vrem liberi.

6. Ca spirite, noi vrem spiritul sau spiritualitatea, noi o afirmăm ca marcă a existenţii celei mai înalte şi mai depline, criteriu ultim a tot ce este valoare.

7. Ca fiinţă spirituală, trebue ca eu să cred în emanciparea spiritului din legăturile sale corporale şi trebue ca să vreau aceasta. Trebue, deci, ca eu să cred în nemurirea mea.

8—11. Există în mod necesar şi transcendent o voinţă perfectă, adecă o „Atotputernicie", singura explicaţie, — acceptabilă raţional — a existenţii „Lumii", luată în întregul său ca un dat real, etc.

Cartea a treia: Sinteză generală.

Cap. I. Lămuriri, II. Fiinţa şi spiritul, III. Dumnezeu, IV. Purcederea fiinţelor, V. Fiinţele spirituale, VI. Condiţiile lucrurilor create. *a)* Creaţiune şi schimbare, *b)* Creaţiune şi cunoaştere, Cap. VII. Spaţiul şi timpul, VIII. Lumea materială, IX. Cauzalitate şi determinism, X. Metafizica vieţii, Finalitatea, Funcţiunea vitală, Sinteză, etc., XI. Omul, XII. Consideraţiuni finale.

La finea cărţii se adaugă, ca apendice, două comunicări pe cari autorul le-a făcut la congresele internaţionale de Filosofie dela Paris, în 1935 şi 1937, — şi cari sunt în directă legătură cu cele cuprinse în masiva şi densa expunere a „Sistemului său de Metafizică".

Din înşirarea titlurilor cărţilor, capitolelor şi subcapitolelor operei şi mai ales din cuprinsul concluziilor pe cari autorul le-a tras la finea capitolelor cărţii I şi II, se vede lămurit că marele gânditor a desbătut cele mai grele probleme ale existenţii, conchizând asupra lor la unison cu Filosofia creştină, fără a face uz însă de datele revelaţiei, ci numai de forţele şi luminile naturale ale spiritului omenesc, prin întrebuinţarea cărora a ajuns să verifice fundamentalele adevăruri revelate, sau cum spune chiar dsa, să „descopere din nou" prin raţiune ceea ce era descoperit prin revelaţie, să „descopere din nou sprijinul reciproc dintre credinţă şi raţiune" (p. 302) şi reazimul lor comun, care este Dumnezeu.

Dintre importantele probleme pe cari le cercetează şi lămureşte autorul în chipul cel mai deplin posibil pentru mintea omenească, citâm următoarele: 1. Condiţiile cunoaşterii omeneşti, 2. Realitatea şi necesitatea credinţei, 3. Existenţa lui Dumnezeu, 4. Creaţiunea, Lumea, Existenţa, Viaţa, 5. Spirit şi materie, 6. Libertatea, Indeterminismul, 7. Omul, Spiritualitatea, Nemurirea, 8. Revelaţiunea şi Raţiunea, 9. Armonia cosmică, Legea supremă.

In afară de acestea, o mulţime de alte probleme se pun şi se lămuresc într'un cadru de gândire care depăşeşte, ca orizont, subtilitate, informaţie şi obiectivitate, am putea spune, toate sistemele de filosofie.

Deşi gândirea profesorului Speranţia l-a ridicat pe o culme vecină cu zenitul, totuşi dsa, cu o modestie caracteristică marilor spirite creatoare, declară, în „Consideraţiuni finale", că „sistemul

expus" în cartea sa, nu-i aparține. „Noi nu putem să-l considerăm ca al nostru — zice dsa — ca o prestație personală, ca o construcție propusă de autorul acestei opere pentru explicarea lumii, a lucrurilor, a vieții și a sensului vieții noastre omenești. El nu este al nostru, pentrucă el este inerent și implicit întregului spirit uman. El nu este al nostru pentrucă el constitue „revelația naturală" pe care o poate descoperi fiecare dintre noi, în mod spontan, în sine însuși, ca o năzuință primordială și irezistibilă a cugetării sale.

Acest sistem conține „luminile naturale", la cari se face întotdeauna apel, conștient sau nu, atunci când chemările transcendentului ne ispitesc să căutăm ceea ce experiența nu ne poate oferi" (p. 300).

„Există, de fapt, un minunat acord între această metafizică cuprinsă în postulatele întregii cugetări umane, și între premisele inițiale ale doctrinei Bisericii" (p. 301). Ar trebui să cităm în întregime concluziile finale ale autorului, revelatoare prin noutatea lor în filosofie și prin adevărul pe care-l cuprind, dar ne mulțumim cu citarea a încă două-trei pasagii caracteristice:

„Și acordul acestor rezultate cu temeliile dogmatice ale Filosofiei creștine, ne pare cu atât mai semnificativ, cu cât principiile marei credințe, au fost anunțate cu mult înainte ca deducțiile în analizele asemenea cu ale noastre, să fi fost încercate sau imaginate. Cum se face oare aceasta, că fără întrebuințarea unui asemenea aparat de cercetare filosofică, aceste principii au fost oferite inimilor umane și că analiza metodică intreprinsă de noi, le confirmă ca perfect raționale?

Revelația divină a venit, acum douăzeci de veacuri, să pună în lumină ceea ce de când e lumea a fost inscris în spiritul uman, dar ceea ce inconștiența și inconsecvența omenească a întunecat, a șters și a alterat.

Credința trebue să aibă legături profunde cu rațiunea, pentrucă rațiunea singură nu însemnează nimic fără credință.

Iată pentru ce noi mărturisim că n'am construit nimic. Noi n'am făcut decât să descoperim din nou sprijinul reciproc între Credință și Rațiune" (p. 302).

Autorul încheie mărturisind că „Bunătatea" lui Dumnezeu este aceea care ne oferă calea mântuirii (p. 303).

Mai mult decât ceea ce am putut noi spune despre opera dlui prof. Speranția, spun aceste ultime citate, prin cari autorul conchide final asupra celor cuprinse în magnificul său „Sistem de metafizică".

Nu putem încheia această prezentare fără a o recomanda tuturor intelectualilor și fiilor râvnitori ai Bisericii, ca pe o carte de temelie pentru Filosofia religioasă în general, pentru cea creștină în special, lămurind ea aproape toate problemele „Teologiei Fundamentale". De asemenea nu putem omite cel puțin înșirarea titlurilor altor câtorva opere de mare valoare ale dlui prof. Speranția, personalitate bogat și fe-

iurit înzestrată, care s'a afirmat pe tărâmul creaţiunii literare, ca şi pe acela al gândirii juridice, sociologice, pedagogice şi filosofice propriu zise:

Opere de filosofie juridică. 1. Sur les fondements metaphysiques du droit positiv, Craiova 1931. 2. Lecţiuni de Enciclopedie juridică, vol. I, Cluj, 1936, p. 264. 3. Principii fundamentale de filosofie juridică. Cluj, 1936. 4. Il diritto come mezzo tecnito dello Spirito, Roma, 1936. 5. Un définition du droit. Cluj, 1939. 6. Viaţă, Spirit, Drept şi Stat, Cluj, 1938. 7. Principiul raţiunii suficiente în logica juridică, Buc. 1940. 8. Droit laïque, Droit transcendent et obligativité, Sibiu, 1942.

Opere Filosofice şi Sociologice. 1. Introducere în Sociologie, (tratat de Sociologie) în 2 vol. vol. I: Istoria concepţiilor sociologice, vol. II: Principiile fundamentale ale Sociologiei, Cluj, 1939, p. 774. 2. Apriorismul pragmatic, Buc. 1912, p. 121. 3. Bentham, Hamilton, Mill, Buc. 1938. 4. Contribuţiuni la filosofia magiei, Buc. 1916, p. 105. 5. Contribuţiuni la psihobiologia gândirii, Oradea, 1922, p. 104. 6. Tradiţia şi rolul ei social, Oradea 1929, p. 119. 7. Spiritualismul istoric (Antimarxismul), Oradea 1933. 8. Reflexiuni gnoseologice în pragul Teodiceii, Sibiu, 1942. 9. Problemele Sociologiei contemporane, Buc. 1933, p. 71. 10. „Papillons" de Schumann. (Despre principiul unic al vieţii, al dramei şi frumosului. Replică la „Laokoon" de Lessing, Buc. 1934, p. 275. 11. Mic tratat despre valori, Sibiu, 1942, p. 35. 12. Generalităţi de psihologie individuală şi socială, Arad, 1925, p. 160. 13. Factorul ideal. Studii sociologice, Oradea 1929, p. 113. 14. Cunoştinţa socialmente relatată, Buc. 1933, p. 16, etc., etc.

Opere literare: 1. Svonuri din necunoscut. Poezii, Buc. 1921. 2. Casa cu nalbă, Roman, — ed. II, Buc. 1926.

Opere Pedagogice: Concepţii şi perspective din pedagogia actuală, Oradea 1929, p. 58. 2. Unitatea spirituală ca scop şi mijloc al educaţiei, Buc. 1929. 3. Perspectiva istorică în viaţa socială, în cultură şi în educaţie, Buc. 1934, p. 64. 4. Fenomenul social ca proces spiritual de educaţie, Oradea 1930, p. 237.

Preot Dr. LIVIU STAN

*

Dr. *Emilian Vasilescu:* LECŢII INTRODUCTIVE ÎN FILOSOFIE ţinute studenţilor în Teologie. Bucureşti 1943, p. 88. Preţul Lei 180.

Prodigioasa activitate ştiinţifică a noului profesor dela Academia teologică „Andreiană" din Sibiu ne este bine cunoscută din numeroasele sale lucrări publicate până acum, ca de pildă: *Probleme de Psihologie religioasă şi Filosofie morală,* ed. I-a 1933, ed. II 1944; *Interpretarea sociologică a Religiei şi Moralei.* Şcoala sociologică franceză. Studiu critic, cu o prefaţă de prof. Gaston Richard, 1936, p. XVI+176, Buc. 1936; *Râvna Casei Tale.* Gânduri şi îndemnuri spre folosul Bisericii, p. 204. Buc. 1940; *Apologeţi creştini.* Români şi străini p. 224, Buc. 1942.

Lucrarea de față a luat ființă din încredințarea primită de autor dela Consiliul profesoral al Facultății de Teologie din București să suplinească conferința de Filosofie nou înființată la acea Facultate. De această înaltă misiune s'a știut achita în mod demn tânărul dascăl universitar, umplând prin truda sa un gol de mult simțit în literatura noastră teologică. La noi în țară — precum mărturisește și autorul — nu există nici un manual de filosofie conceput în *spirit ortodox*. Cele câteva Introduceri ce se găsesc în limba română, se inspiră fiecare din câte o concepție filosofică diferită și uneori vrășmașe concepției creștine. Astfel a fost foarte norocoasă inspirația autorului de a ținea studenților un curs introductiv în filosofie, punând și rezolvând în lumina creștinismului ortodox probleme cum sunt: Obiectul filosofiei; Raportul dintre filosofie și Religie; Raportul dintre filosofie și știință; Greutățile studiului filosofiei și foloasele sale; Metodele și împărțirea filosofiei.

Dar subiectele acestea alcătuesc numai o parte, și anume partea generală, din manualul de filosofie proiectat de Păr. E. Vasilescu, care a discutat cu studenții săi și problemele ontologiei și cele ale cosmologiei, urmând să continue cu alte probleme fundamentale ale filosofiei. Acest plan de lucru este o adevărată „veste bună" pentru orice român dornic să se familiarizeze cu problemele filosofiei, privite sub unghiu ortodox. Și cunoscând setea filosofică tot mai vădită la noi, cartea de față se oferă ca o călăuză așteptată care tocmai în momentul potrivit arată drumul cel bun spre izvorul izbăvitor al gândirii românești, spre Ortodoxie. Meritul deosebit și originalitatea lucrării de față ni se destăinuiesc tocmai în faptul că autorul, punând și discutând problema filosofică, nu lasă pe cititor pradă îndoielii chinuitoare, ci după ce a expus părerile filosofilor în legătură cu subiectul în discuție, arată totdeauna cu multă abilitate punctul de vedere ortodox, sprijinit pe învățătura Bisericii noastre strămoșești, fapt care ajută pe cetitorul român la o temeinică așezare sufletească și-l scutește de zadarnice iscodiri, cari adeseori prilejuiesc frământări.

Nu încape îndoială că o Introducere în filosofie concepută în spiritul acesta își va ajunge scopul dorit, anume „să întărească pe cetitorii săi în certitudinile mântuitoare ale învățăturii creștine", mai ales și după ce vor fi cunoscut nenumăratele încercări ale minții omenești de a pătrunde toate tainele lumii și ale vieții. Aceasta cu atât mai vârtos cu cât pentru autorul nostru „a filosofa creștinește înseamnă a medita cu pietate adevărurile de căpetenie ale învățăturii creștine și a desprinde din învățăturile Bisericii liniile mari ale gnoseologiei, teodiceei, cosmologiei, antropologiei, eticei și chiar ale esteticei". O filosofie îmbibată de miresmele Bisericii strămoșești va mulțumi sufletul românesc care s'a născut și a crescut sub aripile ocrotitoare ale acestei Biserici, inspirând neîncetat duhul ei de viață dătător.

Lucrarea se distinge, pe lângă seriozitatea documentării, printr'o viziune sintetică a problemelor, printr'o concisiune şi claritate stilistică de rară calitate. Muncind tăcut, fără reclamă şi fără a stoarce avantagii personale din necontenita-i trudă, autorul e un exemplu de eleganţă morală prin felul cum îşi concepe şi realizează datoria de profesor faţă de instituţia pe care o serveşte şi de om învăţat faţă de ţara sa.

Preot Dr. N. TERCHILĂ

DAS BUCH EZECHIEL übersetzt und erklärt von *Meinrad Schumpp.* Freiburg im Breisgau, Herder & Co. 1942, p. 236.

Această lucrare constitue tomul X_1 din Herders Bibelkommentar: Die heilige Schrift für das Leben erklärt, Herausgeber: E. Kalt (pentru Vechiul Testament) şi W. Lauck (pentru Noul Testament).

Volumul se împarte în două părţi. In partea întâia autorul se ocupă de viaţa lui Ezechiel, iar în partea a doua ne dă textul cărţii şi comentarul necesar.

Numele Ezechiel înseamnă: „Dumnezeu este tare", sau „Dumnezeu face tare" = „Tăria mea este Dumnezeu". Aplicat profetului, acest nume apare plin de semnificaţie. Prin Ezechiel Dumnezeu şi-a arătat puterea şi mărimea, iar pentru credincioşi Dumnezeu s'a vădit a fi o cetate nebiruită, un adăpost sigur. Se dau apoi *indicaţii personale* ca: origine, ducerea în captivitatea babiloniană (la 597 î. Hr.), moartea timpurie a soţiei sale, îndurările sale, chemarea la profeţie, Ezechiel îndrumător sufletesc al poporului robit de patimi. Activitatea profetului cade într'o *epocă confuză d. p. d. v. politic.* Puternica împărăţie a Asiriei a fost ameninţată cu destrămarea îndată după căderea Ninivei (612 a. Hr.). In locul ei păşeşte imperiul babilonienilor, care devine în curând o mare putere. Popoarele cari erau supuse Asiriei (Egiptenii, Iudeii) încercau redobândirea libertăţii, dar cu puţin succes. Faraonul Necho e bătut la Karkemiş pe Eufrat (la 605 a. H.) iar Iuda e obligat a deservi mai departe interesele lui Nabuhodonosor al Babiloniei. Ierusalimul cade, templul este dărâmat, tronul se surpă, Ezechiel pleacă în captivitate împreună cu o mulţime mare de popor, cu regele în frunte, dar umilit prin uciderea pruncilor săi în văzul său şi prin orbirea lui. Pag. 2—3 descriu situaţia prizonierilor în captivitatea babiloneană, iar cap. „Charakter und Eigenart" (p. 3—4), arată personalitatea profetului. Ce-i drept, cuvântările sale n'au strălucirea şi avântul pe care-l întâlnim la Isaia sau sentimentalismul care este însuşire proprie lui Ieremia. Ezechiel este mai mult omul raţiunii, de aceea se adresează mai vârtos minţii decât inimii, pentru că el vrea să convingă pe ascultătorii săi. Ezechiel se află la o mare răscruce: el vede cum apune o lume veche, de care era atât de legat poporul, dar zăreşte şi ivirea unor zori noui, care vor aduce cu sine împlinirea atâtor făgăduinţi privind viitorul neamului omenesc în general. In mijlocul acestei

întretăeri de epoci, în acest haos, unul singur rămânea nemişcat ca o stâncă de granit: Dumnezeu. Acesta a fost polul solid, stânca ocrotitoare. Astfel devine Ezechiel un teolog, predicatorul şi vestitorul mărimii şi a sfinţeniei divine. Ideea de Dumnezeu este ideea forţă şi centrul întregei sale propovăduiri. Când poporul simţea mai greu urmările robiei, profetul îl mângăe cu venirea unor zile bune, îi vorbeşte de Dumnezeul mântuirii. El îi va trimite „Un păstor bun", care va face dreptate tuturor. Se arată apoi splendorile vremurilor mesianice: împărăţia lui Dumnezeu, cu omul viitorului, mai nobil, mai bun, mai desăvârşit, cu templul cel nou, neîntrecut în frumseţă mai ales pentru prezenţa lui Dumnezeu în mijlocul credincioşilor. Astfel cartea lui Ezechiel are o *valoare religioasă* de seamă; ea poate mângăia şi astăzi sufletele oamenilor copleşiţi de durere.

Până de curând exista părerea generală că profeţiile şi cuvântările cărţii noastre n'ar proveni numai dela profet, ci unele ar fi fost strânse doar de profet şi ataşate cărţii sale.

Mult mai târziu decât la alte scrieri a părăsit critica literară modernă acest punct de vedere tradiţional, pentru a bătători alte cărări în căutarea autorului. Nu există însă în această privinţă o unitate de vederi şi nimic nu ne îndreptăţeşte a rezolvi altcum problema autorului decât în duhul tradiţiei, după care el este Ezechiel. *Textul* cărţii oferă adesea unele greutăţi: în anumite locuri trebue preferat textul Septuagintei. Intrucât autorul acestui comentar urmăreşte un scop practic nu face întrebuinţare de aparatul critic în decursul lucrării, dar se înţelege că va fi făcut caz de el până a-i da ultima formă textului cărţii lui Ezechiel. La baza textului german stă cel ebraic; s'a consultat paralel şi cel grecesc. La transcrierea numelor proprii s'a orientat după Vulgata (textul latin). In genere nu e uşor a comenta o scriere ca cea a lui Ezechiel. Avem aici, după analogia Apocalipsei lui Ioan, o mulţime de acţiuni simbolice, de alegorii, de vorbiri figurate, al căror sens nu este totdeauna uşor de prins. Astfel are dreptate M. Schumpp când afirmă (p. 234) că acest profet al Vechiului Testament a pregătit cărarea pentru scriitorul apocaliptic al Noului Testament. In genere, autorul Schumpp s'a achitat mulţumitor de sarcina ce şi-a luat. Comentarul poate fi urmărit cu uşurinţă nu numai de către preoţi, ci de orice iubitor de adevăruri veşnice. Astăzi, când lumea se află într'o încăerare similară celei din sec. V dinainte de Hristos, când harta ţărilor se schimbă dela o zi la alta, sunt mereu valabile vorbele profetului: Numai Dumnezeu şi lucrurile lui sunt veşnice.

Prof. Dr. NICOLAE NEAGA

Preot Dr. *Petre Procopoviciu*, Profesor la Facultatea de Teologie din Cernăuţi: ELEMENTE FUNDAMENTALE DE EDUCAŢIE CREŞTINĂ. Extras din revista „Candela" pe anii 1939—1941. Cernăuţi, Tipografia Glasul Bucovinei 1942, p. 80.

Printre proaspetele studii apărute în aci amintitul volum al „Candelei", se înşirue şi lucrarea cu titlul de mai sus, care desbate o problemă atât de actuală.

In partea introductivă autorul arată cum a luat naştere problema educaţiei, relevând totodată acuta actualitate a problemei educaţiei tineretului. De educaţia ce-o primeşte tineretul, depinde fericirea lui şi a neamului din care face parte. Acestor vremuri grele le vor rezista numai acele naţiuni *cari îşi vor îndruma generaţiile tinere prin educaţie morală şi eroică.* Trece apoi la stabilirea noţiunii de educaţie şi la indicarea scopului ei. De reţinut e faptul că, dintre pedagogii creştini, *Clement Alexandrinul* a fost cel dintâiu care a dat cea mai adecvată definiţie educaţiei, afirmând că aceasta este *îndrumarea copilului la virtute.* In esenţă, educaţia este satisfacerea integrală a sufletului, adică formarea caracterului sau a personalităţii umane.

Ştiinţa educaţiei sau Pedagogia e preocupată de următoarele patru probleme fundamentale: problema educabilităţii, idealul educativ, mijloacele educaţiei şi comunitatea pedagogică. Dintre acestea, autorul se ocupă numai cu primele două probleme şi în consecinţă întreaga lucrare se toarnă în două compartimente; partea I: *Problema educaţiei psihice* şi partea II: *Educaţia creştină.* Partea întâia se compune din trei capitole: 1. *Problema educabilităţii,* în care după ce respinge tezele atotputerniciei educaţiei şi cea a imposibilităţii acesteia, admite şi susţine teza că educaţia e posibilă, dar e limitată de natura sau individualitatea omului; 2. *Idealul educativ în concepţia pedagogică,* arătând că pedagogia laică n'a avut multă vreme o concepţie clară, unitară şi definitivă despre idealul educativ; şi 3. *Formarea caracterului e ţinta educaţiei,* în care relevează faptul că abia creştinismul, prin concepţia sa unitară despre lume şi viaţă, ne-a putut da idealul educativ integralist; în lumina lui, *ţinta educaţiei este formarea caracterului moral.*

Partea II îşi propune să arate că creştinismul dispune de cel mai efectiv sistem şi mijloc pedagogic de formare a caracterului moral. După ce relevează valoarea religiei creştine ca principiu şi forţă educativă (cap. 1), arată că morala laică e insuficientă şi incapabilă în formarea caracterului, deficienţe pe care le înlătură numai morala creştină. Cap. 3 tratează despre forţa educativă a cultului divin ortodox, arătând că sf. *Liturghie este „cel mai intuitiv şi puternic factor educativ"* (p. 76). In rezumat, partea II dovedeşte că educaţia creştină — prin religia, prin morala şi prin cultul creştin — constitue idealul educaţiei integrale.

Bazată pe o selectă şi bogată bibliografie şi scrisă de un specialist în materie, *lucrarea aceasta prezintă o considerabilă valoare ştiinţifică şi practică,* mai ales în aceste vremuri. Ea e menită să servească *de temeiu şi îndreptar preţios* tuturor acelora ce au pe umerii lor îndatorirea spinoasei misiuni a educaţiei tineretului în duh cre-

ştin ortodox. La aceasta se adaugă claritatea, simplitatea şi închegarea organică a lucrării, calităţi de formă şi fond cari o fac şi mai îmbietoare la lectură. Întrucât preoţilor le este de mare trebuinţă şi folos, o recomandăm acestora cu toată căldura şi stăruinţa.

Preot Dr. CORNELIU SÂRBU

Preot *Petre Vintilescu:* LITURGHIA ÎN VIAŢA ROMÂNEASCĂ. Bucureşti, Tipografia „Cărţilor Bisericeşti" 1943, p. 24.

Dela înălţimea amvonului pe care-l cinsteşte în chip deosebit de vrednic la Facultatea de Teologie din Bucureşti, Păr. Prof. Petre Vintilescu dăruieşte, prin studiul de faţă, un nou mărgăritar literaturii teologice româneşti, analizând sufletul poporului nostru aşa cum se manifestă el în raport cu Divinitatea cunoscută lui din slujbele bisericeşti.

Pentru aceasta, omul de ştiinţă şi duhovnicul iscusit deschide, înainte de orice bibliografie, „cartea sufletului neamului nostru" şi cu pasiune de neîntrecut psiholog ne dă unul dintre cele mai folositoare şi de actualitate capitole de teologie românească. Folositoare pentru valoarea sa pedagogică şi de actualitate pentru problema nevralgică a creştinismului românesc, pe care o tratează: aceea a dinamismului sufletesc în lumina cultului divin. La temelia studiului acestuia autorul şi-a aşezat cu largă dărnicie tot sufletul de misionar priceput şi o temeinică pregătire de specialitate.

In cursul studiului, curg limpede patru puncte esenţiale, desvoltate într'un ritm plăcut şi logică severă:

1. Cultul divin şi Biblia ca isvoare de energie spirituală şi de şcoală catehetică.

2. Copleşitoarea înrâurire a slujbelor bisericeşti asupra sufletului românesc, în special a sfintei Liturghii.

3. Manifestările de viaţă spirituală, socială şi naţională ale poporului nostru din toate clasele sociale în folklor, ca rod al contactului său sufletesc cu slujbele Bisericii.

4. Stilul de viaţă specific românesc ca produs al pietăţii liturgice.

Iată concluziile la care ajunge: „Liturghia nu este un fenomen social românesc, căci ea nu este un produs al spiritului vreunui popor. Liturghia a creat un fenomen social al pietăţii liturgice româneşti, determinat de însufleţirea cu care toate clasele sociale ale poporului nostru au îmbrăţişat slujba sfintei Liturghii, dinamizând energiile sufleteşti în largi şi binefăcătoare isvoare de viaţă creştinească şi naţională".

Din întreg complexul studiului reiese o întrepătrundere unică şi specifică a poporului nostru cu Biserica cea mântuitoare, dela ţăran şi până la Domnitor. Căci specificul ortodoxiei româneşti, privit în ansamblul ecumenicităţii, este de obârşie dumnezeească, spre deo-

sebire de cel al altor neamuri cari au primit creştinismul la ordin şi, fireşte, îl pot lepăda tot la ordin; iar privită în ansamblul naţional ortodoxia românească se prezintă ca Biserică a poporului, cu ierarhi ai poporului şi cu bisericuţe în care poporul şi-a depus toată arta sa. Acesta din urmă este caracterul esenţial al ortodoxiei româneşti, caracter întipărit Bisericii noastre prin felul cum a ştiut să îmbrăţişeze idealurile ce frământau sufletul neamului nostru şi să stea totdeauna alături de popor, împărtăşind aceeaşi soartă cu el.

Aceste gânduri limpezi l'au călăuzit pe autor atunci când a dat la lumină broşura aceasta şi când ajunge la concluzia că azi mai mult de cât oricând trebue alimentată şi promovată legătura obştei cu Biserica lui Hristos, dar în chip practic, pentru că creştinismul românesc n'a fost o religie de vorbe, ci de fapte. „Solidaritatea verbală faţă de Biserica naţională — zice autorul — manifestată în unele circumstanţe de unii intelectuali, rămâne ca o simplă valoare platonică, dacă nu este confirmată printr'o participare la viaţa liturgică a Bisericii. Adevărata religiositate creştină-ortodoxă este *liturgică* prin esenţa ei, adică rituală. Numai cine se supune la practicile Bisericii, numai cine primeşte Tainele ei, numai cine „pune capul sub epitrahil" se poate simţi legat prin fibrele cele mai adânci ale fiinţei lui de comunitatea bisericească naţională" (p. 23).

Este o carte pe care trebue s'o cunoască nu numai preoţii, dar şi acei cari deţin funcţiuni conducătoare în viaţa poporului nostru, la sate şi oraşe deopotrivă.

Preot NICODIM BELEA

NOTE ŞI INFORMAŢII

IN intervalul de timp care s'a scurs dela apariţia fascicolului precedent al revistei noastre şi până la încheierea acestuia, vremurile s'au înăsprit simţitor pentru ţara noastră. Răsboiul actual a prefăcut teritoriul naţional în teatru de luptă. Pe pământ, pe ape şi în aer se duc lupte grele de apărare. Mulţi fraţi de-ai noştri, din Basarabia, Bucovina şi Ţara de sus a Moldovei, au luat drumul pribegiei, căutând adăpost şi la noi în Ardeal.

Autorităţile şi societăţile de binefacere sunt în plină acţiune de ocrotire a lor, iar populaţia din teritoriile mai puţin expuse primejdiei, a fost călduros îndemnată să participe la această operă de frăţie naţională şi de iubire creştinească.

Publicăm în fruntea fascicolului acestuia cuceritorul apel al I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului, în vederea ajutorării refugiaţilor, adăugând că — în concordanţă cu prevederile lui — Academia teologică „Andreiană" şi Şcoala normală de băeţi ortodoxă „Andreiu Şaguna" au fost prefăcute în lăcaş bucuros ori când să ofere adăpost, şi, în măsura posibilităţilor, o bucată de pâine celor plecaţi dela rosturile lor.

Pe de altă parte, I. P. Sf. nostru Mitropolit Nicolae întâmpină personal, la gară şi în alte părţi, convoaiele de refugiaţi, făcându-le daruri şi împărtăşindu-le cuvinte de mângâiere, încredere şi curaj creştinesc. GR. T. M.

✠

PĂRINTELE I. D. Petrescu este, fără îndoială, cel mai de seamă bizantinolog muzicolog din ţară. Imbogăţit cu o cultură teologică aleasă, cunoscător încercat al paleografiei muzicale şi chiar muzician talentat, parohul bisericii sf. Visarion din Bucureşti a reuşit să dea până acum la lumină câteva lucrări de cel mai viu interes pentru cultivatorii muzicii bisericeşti.

Amintim astfel acele documentate studii de paleogafie muzicală bizantină, publicate în anul 1932 la Paris (Librairie orientaliste Paul Geuthner), sub titlul: *Les Idiomèles Et Le Canon De L'Office De Noël* (D'après des manuscrits grecs des XI-e, XII-e, XIII-e et XIV-e s.) cu o prefaţă semnată de reputatul profesor M. A. Gastoné dela Schola Cantorum din Paris.

Caracterul ştiinţific al acestei lucrări îl asigură cu prisosinţă: o vastă bibliografie, numeroase manuscrise din Biblioteca Grottafferata şi Biblioteca Naţională din Paris, analizate şi reproduse în facsimile, precum şi metoda unei expuneri limpezi şi precise. Transcrierea în notaţie modernă a acestor autentice melodii bizantine dă posibilitatea oricărui muzician religios să le cunoască

şi să guste frumuseţea lor spirituală. Şi dacă această veche muzică bizantină, simplă şi duhovnicească, cu greu ar putea fi răspândită — astăzi — în bisericile de mir, reinvierea ei ar fi de dorit măcar în mânăstiri.

O lucrare mai nouă (1940) a Păr. I. D. Petrescu este un studiu de muzicologie comparată despre *Condacul Naşterii Domnului*. In analiza muzicală a Condacului ca şi în compararea diferitelor versiuni ale acestuia şi în concluziile folkloristice (condacul şi colindele) la cari ajunge, regăsim acelaş spirit ştiinţific, aceeaşi competenţă a paleografului şi muzicianului consacrat. (Nu ne însuşim însă observaţiile — şi mai ales tonul lor — din pag. 49 şi 51, de oare ce pentru persoana vizată de autor nutrim cel puţin un egal de profund respect).

Nu putem stărui şi asupra contribuţiei pe care Păr. I. D. Petrescu a adus-o în cadrul celui de al cincilea congres internaţional de studii bizantine (Roma, 20—26 Sept. 1936), când a făcut acea apreciată expunere asupra *lecturii manuscriselor muzicale bizantine din sec. X—XII.*

Autorul acestor lucrări mai are adunat încă mult material pentru alte viitoare lucrări. O parte din aceste vechi cântări bizantine am avut fericitul prilej să le ascultăm în Bucureşti, în cadrul câtorva concerte date de Corul bisericii sf. Visarion, sub conducerea distinşilor profesori şi compozitori P. Constantinescu şi V. Popovici.

(Când împrejurările ne vor permite, intenţionăm să organizăm şi la Sibiu câteva asemenea concerte demonstrative).

Am ţinut să scriem aceste rânduri în interesul cititorilor noştri, dar şi în semn de omagiu şi ca o modestă încurajare.

GHEORGHE ŞOIMA

⁂

SUB titlul „Calul troian", dl Profesor Dr. Grigore Popa a publicat în ziarul sibian „Ţara" (an IV, 1944 nr. 843 din 22 Martie a. c.), al cărui director este, următorul articol de fond:

„Zilele trecute s'a desbătut la Curtea Marţială din localitate un proces grav şi elocvent în ceea ce priveşte prea generoasa toleranţă românească. In urma desbaterilor, senină şi nepărtinitoare, justiţia română şi-a spus cuvântul capital asupra inculpaţilor, printre cari şi câteva c ă l u g ă r i ţ e streine de neamul şi pământul românesc.

Dincolo de urzeala, acum limpezită, a procesului, cei ce cunosc realităţile naţionale şi confesionale din Ardeal pot constata cu certitudine două mentalităţi diametral opuse: de o parte, mentalitatea românească, expresia unei evidente majorităţi etnice, înţelegătoare, umană, ospitalieră şi tolerantă, îndeplinindu-şi cu o nobilă discreţie rolul de gazdă primitoare; de altă parte, mentalitatea duşmană, insinuantă, trufaşă, mincinoasă şi coruptă. Atât de mincinoasă şi de coruptă, încât a degradat până şi credinţa în Dumnezeu la rangul defăimător de instrument de învrăjbire între neamuri.

Şi totuşi, dreptcredinciosul neam românesc le-a dat ospitalitate îmbelşugată, iar Statul Român le-a ocrotit, cu grijă părintească, instituţiile de educaţie religioasă (sic!) care le adăposteau.

Astăzi însă, la lumina zdrobitorului act de acuzare ce li s'a aplicat, se impune o revizuire temeinică şi aspră. Instituţiile acestor călugăriţe, cuiburi de şovinism şi de grave abateri dela regulele ordinelor călugăreşti — unde eşti, sfinte Francisc din Assisi, să-ţi vezi urmaşele?! — trebuesc etatizate. Până acuma — şi neînduplecatul profesor Onisifor Ghibu arată de mai bine de douăzeci de ani acest adevăr — aşezămintele lor au jucat rolul calului troian, introdus, cu toată opoziţia profetesei Cassandra, în cetate. In faţa faptelor care se cunosc la ora actuală, se impune cu necesitatea unei măsuri de salubritate naţională îndepărtarea calului troian nu numai dintre zidurile cetăţii, nu numai dela porţile cetăţii, ci chiar din cuprinsurile Statului Român. E momentul suprem al socotelilor!

Profesorul Onisifor Ghibu poate fi mândru şi fericit pentru că a avut, are şi va avea dreptate în lupta pe care o duce de mai bine de 20 de ani, de unul singur, împotriva calului troian".

Dl Prof. Dr. Grigore Popa are o vorbă preferată. O transcriem aici, socotind că-i cea mai potrivită încheiere pentru aceste rânduri semnificative:

A bon entendeur salut!

PĂRINTELE Dr. Irineu Ioan Felea s'a săvârşit din viaţă la 4 Aprilie a. c., în urma unui bombardament care l-a surprins în Gara de Nord din Bucureşti.

Preot în Pecica (Arad), vremelnic activ la Sibiu şi apoi duhovnicul studenţilor dela Internatul teologic din preajma mânăstirii Radu Vodă din Bucureşti, Părintele Ioan Felea — în călugărie Arhimandritul Irineu — face parte din prima trupă de colaboratori zeloşi ai revistei noastre.

Dumnezeu să-i aşeze sufletul în curţile Sale!

UNIVERSITATEA din Bucureşti a căzut pradă flăcărilor, fiind lovită de bombe explosive şi incendiare în cursul unui bombardament executat de aviaţia nord-americană asupra Capitalei.

Intre zidurile ei mistuite de foc, ca şi'n conştiinţa fiecărui român, spiritul acestei venerabile instituţii de cultură naţională va dăinui peste ani şi peste vremi.

CARTEA de predici întitulată *Bune Vestiri*, întocmită de Păr. Consilier arhiepiscopesc Dr. Spiridon Cândea, profesor la Academia teologică „Andreiană", în colaborare cu Păr. Zosim Oancea, profesor la Şcoala normală de fete „Andreiu Şaguna", a apărut nu de mult în excelente condiţiuni de fond şi formă.

Urmând să scriem despre ea cu cel dintâi prilej, îndemnăm pe C. preoţi să şi-o procure fără întârziere. Costă 800 Lei.

LITURGHIA Invierii Domnului din acest an, săvârşită la Catedrala mitropolitană din Sibiu, va rămânea memorabilă pentru toţi cei ce au avut norocul să se împărtăşească de emoţiile ei cutremurătoare.

In vreme ce se făcea ieşirea cu sf. daruri — ne povestea un martor ocular — un roiu de bombardiere grele nord-americane umpluse văzduhul cu sgomotul motoarelor lor. Cum avioanele ajunseseră deasupra Sibiului, în oraş şi împrejurimi se dăduse alarma.

Creştinii întruniţi la rugăciunea de obşte, îngrijoraţi, părăsiseră în cea mai mare parte Catedrala, îndreptându-se spre adăposturi. La un moment dat, corul, descomplectat, încetase să mai cânte. Venerabilul profesor pensionat dl Candid Popa, înconjurat de câteva feţe bisericeşti şi studenţi teologi, fără să-şi piardă cumpătul, dădu răspunsurile în continuare.

In vremea aceasta, în sf. altar s'a petrecut o scenă înălţătoare. I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae*, senin ca un înger, după ce-şi roti privirea luminoasă peste soborul preoţilor şi diaconilor coliturghisitori, le spuse în şoaptă:

„Stăm cu toţii la altar. Nu putem avea nici într'o parte un adăpost mai sigur. Ce fericire mai mare am putea avea decât aceea de-a ne găsi sfârşitul aici la masa Domnului în biserică împărtăşindu-ne cu trupul şi cu sângele Mântuitorului, în ziua de Paşti".

O duzină de priviri transfigurate de încredere în Dumnezeu, îndreptate spre cer, arătau că infuzia de seninătate şi curaj netulburat pe care le-o dăduse Inaltul Ierarh, avusese efectul dorit.

La predică, I. P. Sf. Sa a valorificat creştineşte această experienţă, renunţând la obicinuita desvoltare a ideilor aşternute în Pastorala de Paşti. GR. T. M.